

**ЎзДЖТУ
хузуридаги
РИАИМ**

**Ўқув-услубий
мажмуа**

**Шарқ тили
йўналиши
тингловчилари
учун**

**Ўқув-услубий
мажмуа**

**2019
Филология ва тилларни ўқитиш:
Шарқ тили
Шарқ филологиясини
ўқитишнинг замонавий методлари**

Модулнинг ўқув-услубий мажмуаси Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув-методик бирлашмалари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи кенгашининг 2019 йил 18 октябрдаги 5 – сонли баённомаси билан маъқулланган ўқув дастури ва ўқув режасига мувофиқ ишлаб чиқилган.

Тузувчи:

ЎзДЖТУ проф,
филол.ф.д. Г.И .Халлиева

Такризчи:

ТошДИ доценти ,ф.фд.
Д.Мухиддинова

Ўқув -услубий мажмуа ЎзРИАИМ Кенгашининг 2019 йил 27 сентябрдаги 9 - сонли қарори билан нашрга тавсия қилинган

МУНДАРИЖА

I.	ИШЧИ ДАСТУР	4-12
II.	МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ	13-14
III.	НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР	15-23
IV.	АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАТЕРИАЛЛАРИ	24-45
V	ГЛОССАРИЙ	46-50
VI.	КЕЙСЛАР БАНКИ	51-58
VII.	АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ	59-60

I. ИШЧИ ДАСТУР КИРИШ

Дастур Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғриси”даги 5789 сонли Фармонидаги устувор йўналишлар мазмунидан келиб чиққан ҳолда тузилган бўлиб, у олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касб маҳорати ҳамда инновацион компетентлигини ривожлантириш, соҳага оид илғор хорижий тажрибалар, янги билим ва малакаларни ўзлаштириш, шунингдек амалиётга жорий этиш кўникмаларини такомиллаштиришни мақсад қилади.

Дастур доирасида берилаётган мавзулар таълим соҳаси бўйича педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш мазмуни, сифати ва уларнинг тайёргарлигига қўйиладиган умумий малака талаблари ва ўқув режалари асосида шакллантирилган бўлиб, унинг мазмуни жамият ривожини ва таълим–тарбия жараёнининг инновацион масалалари, олий таълимнинг норматив–ҳуқуқий асослари ва қонунчилик ҳужжатлари, илғор таълим технологиялари ва педагогик маҳорат, таълим жараёнида ахборот–коммуникация технологияларини қўллаш, амалий хорижий тил, тизимли таҳлил ва қарор қабул қилиш асослари, махсус фанлар негизида илмий ва амалий тадқиқотлар, ўқув жараёнини ташкил этишнинг замонавий услублари бўйича сўнгги ютуқлар, педагогнинг креатив компетентлигини ривожлантириш, глобал Интернет тармоғи, мультимедиа тизимларидан фойдаланиш ва масофавий ўқитишнинг замонавий шакллари қўллаш бўйича тегишли билим, кўникма, малака ва компетенцияларни ривожлантиришга йўналтирилган.

Дастур ривожланган хорижий давлатларнинг олий таълим соҳасида эришган ютуқлари ҳамда орттирган тажрибалари асосида “филология ва тилларни ўқитиш: шарқ тиллари йўналиши учун тайёрланган намунавий ўқув режа ҳамда дастур мазмунидан келиб чиққан ҳолда тузилган бўлиб, у замонавий талаблар асосида қайта тайёрлаш ва малака ошириш

жараёнларининг мазмунини такомиллаштириш ҳамда олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касбий компетентлигини мунтазам ошириб боришни мақсад қилади. Модул тингловчиларни ҳозирда мавжуд бўлган замонавий педагогик технологиялар билан таништиради, шарқ тилларини ўқитишда ана шу замонавий методлардан маҳорат билан фойдаланиш малакасини шакллантиради. Ҳозирги кунда педагогик технологиялардан ўқув жараёнида фойдаланиш ва ўқув жараёнининг самарадорлигини ошириш энг муҳим масалалардан бўлиб ҳисобланади. Қитишнинг замонавий усулларида ўринли ва маҳорат билан фойдаланиш ўқув жараёнида ўзлаштиришнинг юқори кўрсаткичларига эришиш имконини яратади.

Модулнинг мақсади ва вазифалари

“Шарқ филологиясини ўқитишнинг замонавий методлари” **модулининг мақсади:** педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малака ошириш курси тингловчиларини замонавий ўқитиш усуллари ҳақидаги билимларини такомиллаштириш, бу борадаги кўникма ва малакаларини таркиб топтиришдан иборат.

“Шарқ филологиясини ўқитишнинг замонавий методлари” **модулининг вазифалари** – педагогик технологияларни ўқув жараёнига жорий этиш; илғор тажрибаларни татбиқ қилиш, ҳар бир мавзу юзасидан ойдинлаштирилган режаларни тузиш; махсус фанларини ўқитиш жараёнида педагогик технологияларни кўлаш усуллари билан таништириш; тингловчиларда технологик лойиха ва технологик хариталарни тузиш, замонавий методлардан маҳорат билан фойдаланиш малакасини шакллантириш; шарқшунослик соҳасига оид янги методларни ўрганиш ва амалиётга татбиқ этишга ўргатиш. “Шарқ тиллари” йўналишида педагог кадрларнинг замонавий касбий билим, кўникма, малакаларини такомиллаштириш ва ривожлантириш. Педагогларнинг ижодий-инновацион фаоллик даражасини ошириш. Мутахассислик фанларини ўқитиш жараёнига замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва хорижий тилларни

самарали татбиқ этилишини таъминлаш. Махсус фанлар соҳасидаги ўқитишнинг инновацион технологиялари ва илғор хорижий тажрибаларини ўзлаштириш. “Шарқ тиллари” йўналишида қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларини фан ва ишлаб чиқаришдаги инновациялар билан ўзаро интеграциясини таъминлаш.

Модул бўйича тингловчиларнинг билими, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

“Шарқ филологиясини ўқитишнинг замонавий методлари” модулини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида:

Тингловчи:

- замонавий ўқитиш усулларини ва уларни ўз ўрнида қўллаш методларини билиши;

педагогик технология тушунчаси, унинг таърифлари, шарҳлари, мазмунва моҳиятини билиши;

-педагогик технология билан методика орасидаги фарқларни билиши;

-педагогик технологиянинг турлари, асосий йўналишлари ва таснифини билиши;

-дарс модуллари, педагогик технологиядаги модул ва алгоритм тушунчаларини билиши, улардан амалда фойдалана олиши;

-интерфаол таълим, унинг шакллари, асосий мезонларини билиши ва амалда қўллай олиши;

-интерфаол таълим ва тарбия жараёни иштирокчилари, уларнинг вазифаларини билиши ва баҳолай олиши;

-интерфаол машғулот самарадорлигининг педагогик-психологик асослари ва мониторингини олиб бориш йўлларини билиши ва амалда

қўллай олиши;

-интерфаол дарс модулларини тузиш ва амалда қўллашни билиши;

- муаммоли таълимнинг назарий асосларини билиши;
- дарс жараёнида муаммоли вазиятлар ҳосил қилишни ва уларни ечиш усулларини билиши ва қўллай олиши;
- интерфаол ўқитиш муҳотида ўқувчилар билимини баҳолаш йўллари билиши;
- педагогик жараёнда дўстона муҳит яратиш омилларини билиши;
- илғор педагогик технологияларни амалиётда қўллаб, имитацион ўқув машғулотларини ташкил эта олиши;
- педагогик технологияларни қўллаш жараёнида ишлатиладиган кўргазмалар ва тарқатма материалларни тайёрлашга қўйиладиган талабларни билиши;
- таълим жараёнини лойиҳалаш, лойиҳа асосида ишлаш методикасини **билиши керак.**

Тингловчи:

- замонавий ўқитиш усулларини ва уларни ўз ўрнида қўллаш методларини билиши;
- педагогик технология тушунчаси, унинг таърифлари, шарҳлари, мазмунва моҳиятини билиши;
- педагогик технология билан методика орасидаги фарқларни билиши;
- педагогик технологиянинг турлари, асосий йўналишлари ва таснифини билиши;
- дарс модуллари, педагогик технологиядаги модул ва алгоритм тушунчаларини билиши, улардан амалда фойдалана олиши;
- интерфаол таълим, унинг шакллари, асосий мезонларини билиши ва амалда қўллай олиши;
- интерфаол таълим ва тарбия жараёни иштирокчилари, уларнинг вазифаларини билиши ва баҳолай олиши;
- интерфаол машғулот самарадорлигининг педагогик-психологик асослари ва мониторингини олиб бориш йўллари билиши ва амалда қўллай олиши;

- интерфаол дарс модулларини тузиш ва амалда қўллашни билиши;
- муаммоли таълимнинг назарий асосларини билиши;
- дарс жараёнида муаммоли вазиятлар ҳосил қилишни ва уларни ечиш усулларини билиши ва қўллай олиши;
- интерфаол ўқитиш муҳитида ўқувчилар билимини баҳолаш йўлларини билиши;
- педагогик жараёнда дўстона муҳит яратиш омилларини билиши;
- илғор педагогик технологияларни амалиётда қўллаб, имитацион ўқув машғулотларини ташкил эта олиши;
- педагогик технологияларни қўллаш жараёнида ишлатиладиган кўргазмали ва тарқатма материалларни тайёрлашга қўйиладиган талабларни билиши;
- таълим жараёнини лойиҳалаш, лойиҳа асосида ишлаш методикаси бўйича **кўникма ва малакаларини** эгаллаши лозим.

Модулнинг ўқув режадаги бошқа модуллар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

Модул мазмуни ўқув режадаги “Филологик таълимнинг электрон ахборот ресурслари”, “Инновацион таълим технологиялари”, “Замонавий таълим ва инновацион технологиялар бўйича илғор хорижий тажрибалар.”, “Электрон педагогика асослари ва педагогнинг шахсий, касбий ахборот майдонини лойиҳалаш” ўқув модуллари билан узвий боғланган ҳолда педагогларнинг касбий педагогик тайёргарлик даражасини орттиришга хизмат қилади.

Модулнинг Олий таълимдаги ўрни

Модулни ўзлаштириш орқали тингловчилар шарқшунослик соҳасида касбий фаолият юритиш учун зарур бўлган билим, кўникма, малака ва шахсий

сифатларга эга бўлиш, илмий-тадқиқотда инновацион фаолият олиб бориш
каби касбий компетентликка эга бўладилар

МОДУЛ БЎЙИЧА СОАТЛАР ТАҚСИМОТИ

№	Модул мавзулари	Тингловчининг ўқув юкلامаси, соат				
		Ҳаммаси	Аудитория ўқув юкلامаси			Мустақил таълим
			Жумладан			
			Жами	Назай	Амалий машғулот	
1.	Педагогик технология тушунчаси, унинг таърифлари ва методикадан фарқи.	2		2		
2	Интерфаол таълим ва унинг шакллари	2			2	
3	Интерфаол таълим ва тарбия жараёни иштирокчилари	2			2	
4	Ўқитувчининг инновацион фаолияти	2			2	
5	Шарқшуносликда илғор таълим технологиялари	2			2	
6	Шарқшуносликда илғор таълим методлари	2			2	
7	Case study (кейс стади)методи	2			2	
8	Тингловчиларнинг турли педагогик технологиялар бўйича дарс ишланмалари тақдимоти	2			2	
	Жами: 16 соат	16		2	14	

НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-мавзу: Педагогик технология тушунчаси, унинг таърифлари ва методикадан фарқи.

Педагогик технология турлари. Педагогик технология таърифи ҳақида. Педагогик технология тушунчасининг келиб чиқиши, унинг сабаблари, унгабўлган эҳтиёжлар, унинг кенг кўламли, серқирра тушунча эканлиги. Педагогиктехнологиянинг турли таърифлари, ҳар бир таъриф маълум нуқтаи-назарданёндашишни ифодалаш. Айрим асосий таърифлар ва уларнинг шарҳлари. Педагогик технология турлари. Педагогик технология кўринишлари.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-мавзу: Интерфаол таълим ва унинг шакллари

Интерфаол машғулот турлари ва уларни танлаш, тайёргарлик кўриш жараёни, ўқувчиларнинг интерфаол машғулотда иштирок этиш учун тайёрликларига кўйиладиган талаблар, машғулотда вақтдан унумли фойдаланиш, воситаларни танлаш, тайёрлаш, машғулот ўтказувчилар ва уларнинг вазифалари. Интерфаол методлар билан анъанавий таълим усуллари орасидаги ўзаро фарқлар, қиёсий афзалликлар ва камчиликлар. Янги билимларни бериш, кўникмаларни шакллантириш, ривожлантириш, мустаҳкамлаш, билимларни такрорлаш, амалда кўллаш машғулотларида ҳамда ўқув фанининг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ҳар бир мавзу бўйича машғулот учун энг мақсадга мувофиқ бўлган интерфаол ёки бошқа методларни тўғри танлаш.

2-мавзу: Интерфаол таълим ва тарбия жараёни иштирокчилари

Интерфаол машғулотлар ўзига хос ташкилий тузилишга эгаллиги, уни ташкил қилиш ва олиб бориш бўйича фаолият турлари, вазифалари Тьютор, фасилитатор, тренер ва бошқа тушунларнинг моҳияти

3-Мавзу: Ўқитувчининг инновацион фаолияти

Инновацион технологиялар ҳақида тушунча. Инновацион технологияларнинг моҳияти ва уларнинг турлари. Педагогик технологияларни туркумлашритиш: қўлланиш даражасига кўра, фалсафий асосига кўра, етакчи омилига кўра, илмий концепциясига кўра, англаш фаолиятини ташкил этиш ва бошқариш турига кўра ва бошқалар.

4-Мавзу Шарқшуносликда илғор таълим технологиялари.

Ҳозирги замон анъанавий таълими Илғор таълим технологияларнинг мазмун – моҳияти. Илғор таълим технологияларининг шакллари. Анъанавий таълимнинг классификацион тамойиллари, анъанавий таълимнинг принциплари, анъанавий таълим мазмуни ва методикаси хусусиятлари, таълимнинг анъанавий шаклининг ижобий ва салбий томонлари.

5-Мавзу .Шарқшуносликда илғор таълим методлари

Илғор таълим методларининг мазмун – моҳияти. Венн, ФСМУ, Синквэн, SWOT, Кейс стади ва бошқа методлар, илғор таълим технологияларининг шакллари. Технологик харита тузиш тамойиллари.

6-Мавзу. CASE STUDY (КЕЙС СТАДИ)методи

Кейс-стади (инглизча case - тўплам аниқ вазият stadi -таълим) кейсда баён қилинган ва таълим олувчиларни муаммони ифодалаш ҳамда унинг мақсадга мувофиқ тарздаги ечими вариантларини излашга йўналтирадиган аниқ реал ёки сунъий равишда яратилган вазиятнинг муаммоли-вазиятли таҳлил этилишига асосланадиган таълим услуги эканлиги .Кейс топшириқлар ва уларнинг аҳамияти.

7-мавзу : Тингловчиларнинг турли педагогик технологиялар бўйича дарс ишланмалари тақдироти.

Тингловчиларнинг ўз тажрибасига суянган ҳолда тайёрлаган илғор

педагогик технология асосида ўтадиган айрим дарслари ишланмасини гуруҳ иштирокида муҳокама этиб, керакли тавсиялар берилди. Бунда тингловчиларнинг ўзаро фаол тажриба алмашишларини йўлга қўйиш мақсадида 2-3 тингловчи биргаликда дарс ишланмаси тайёрлаши ҳам мумкин.

ЎҚИТИШ ШАКЛЛАРИ

Мазкур модуль бўйича қуйидаги ўқитиш шаклларидан фойдаланилади:

- маърузалар, амалий машғулотлар (маълумотлар ва технологияларни англаб олиш, ақлий қизиқишни ривожлантириш, назарий билимларни мустаҳкамлаш);

- давра суҳбатлари (кўрилаётган лойиҳа ечимлари бўйича таклиф бериш қобилиятини ошириш, эшитиш, идрок қилиш ва мантиқий хулосалар чиқариш);

- баҳс ва мунозаралар (лойиҳалар ечими бўйича далиллар ва асосли аргументларни тақдим қилиш, эшитиш ва муаммолар ечимини топиш қобилиятини ривожлантириш)

II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТРЕФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ

“SWOT-таҳлил” методи.

Методнинг мақсади: мавжуд назарий билимлар ва амалий тажрибаларни таҳлил қилиш, таққослаш орқали муаммони ҳал этиш йўлларни топишга, билимларни мустаҳкамлаш, такрорлаш, баҳолашга, мустақил, танқидий фикрлашни, ностандарт тафаккурни шакллантиришга хизмат қилади.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• тўсиқлар

Шарқ адабиётида муаллиф, ҳикоячи ва персонаж нутқини таҳлил қилинг ва ушбу жадвалга туширинг.

S	Эпик турнинг жанрлаирда муаллиф нутқидан фойдаланишнинг кучли томонлари	Бадий асарнинг ғоясига бевосита боғлиқ бўлган воқеаларнинг ҳикоя қилиниши
W	Кичик эпик тур жанрларда ҳикоячи нутқидан фойдаланишнинг кучсиз томонлари	Қисқа эпизодларда иштирок этиши
O	Драматик асарларда персонаж нутқидан фойдаланишнинг имкониятлари (ички)	Барча персанажларнинг ўз нутқи дилог ва монолог шаклида берилиши
T	Тўсиқлар (ташқи)	Маълумотларнинг тўлақонли таъминланмаганлиги...

Хулосалаш (Резюме, Веер) методи

Методнинг мақсади: Бу метод мураккаб, кўптармоқли, мумкин қадар муаммоли характеридаги мавзуларни ўрганишга қаратилган. Методнинг

моҳияти шундан иборатки, бунда мавзунинг турли тармоқлари бўйича бир хил ахборот берилади ва айни пайтда, уларнинг ҳар бири алоҳида аспектларда муҳокама этилади. Масалан, муаммо ижобий ва салбий томонлари, афзаллик, фазилат ва камчиликлари, фойда ва зарарлари бўйича ўрганилади. Бу интерфаол метод танқидий, таҳлилий, аниқ мантиқий фикрлашни муваффақиятли ривожлантиришга ҳамда ўқувчиларнинг мустақил ғоялари, фикрларини ёзма ва оғзаки шаклда тизимли баён этиш, ҳимоя қилишга имконият яратади. “Хулосалаш” методидан маъруза машғулотларида индивидуал ва жуфтликлардаги иш шаклида, амалий ва семинар машғулотларида кичик гуруҳлардаги иш шаклида мавзу юзасидан билимларни мустаҳкамлаш, таҳлил қилиш ва таққослаш мақсадида фойдаланиш мумкин.

“Тушунчалар таҳлили” методи

Методнинг мақсади: мазкур метод талабалар ёки қатнашчиларни мавзу бўйича таянч тушунчаларни ўзлаштириш даражасини аниқлаш, ўз билимларини мустақил равишда текшириш, баҳолаш, шунингдек, янги мавзу бўйича дастлабки билимлар даражасини ташхис қилиш мақсадида қўлланилади.

Методни амалга ошириш тартиби:

- иштирокчилар машғулот қоидалари билан таништирилади;
- ўқувчиларга мавзуга ёки бобга тегишли бўлган сўзлар, тушунчалар номи туширилган тарқатмалар берилади (индивидуал ёки гуруҳли тартибда);
- ўқувчилар мазкур тушунчалар қандай маъно англатиши, қачон, қандай ҳолатларда қўлланилиши ҳақида ёзма маълумот берадилар;
- белгиланган вақт якунига етгач ўқитувчи берилган тушунчаларнинг тўғри ва тўлиқ изоҳини ўқиб эшиттиради ёки слайд орқали намоиш этади;
- ҳар бир иштирокчи берилган тўғри жавоблар билан ўзининг шахсий муносабатини таққослайди, фарқларини аниқлайди ва ўз билим даражасини текшириб, баҳолайди.

III. НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР

1-мавз: Педагогик технология тушунчаси, унинг таърифлари ва методикадан фарқи

Режа:

- 1.1. Педагогик технология ҳақида тушунча
- 1.2. Педагогик даврлар ва технологиялар ривожланиши тарихи
- 1.3. XX асрда педагогик технологияларнинг ривожланиши
- 1.4. Ривожланган мамлакатларда педагогик технологиялар марказлари
- 1.5. Педагогик технология билан методика орасидаги фарқ.

Таянч сўзлар: педагогик технология, таърифлар, методика, замонавий методлар, илмий-техник тараққиёт

1.1. Педагогик технология ҳақида тушунча

Илмий техник тараққиёт XX аср охирига келиб фақатгина кўплаб ишлаб чиқариш соҳаларини технологиялаштиришга сабаб бўлиб қолмай, балки маданият соҳасига, билимлар гуманитар соҳаларига ҳам кириб келди. Бугунги кунда биз энди ахборот, тиббиёт технологиялари ҳақида гапирамиз, шу жумладан таълим соҳасида ҳам. Педагогик технология деб одатда мақсади таълим жараёнининг самарадорлигини ошириш, таълимда кўзланган натижаларга эришишга бўлган педагогиканинг йўналишига айтилади(М. Кларин, 1989).

“Педагогик технология” сўз бирлиги– бу инглизча “an educational technology” – “таълим технологияси” иборасининг аниқ бўлмаган таржимасидир. “Педагогик технология” тушунчаси охириги пайтларда ўқитиш назариясида янада кенгроқ қўлланилмоқда. Айнан “технология” термини ва унинг “ўқитиш технологияси”, “таълим технологияси”,

“таълимда технология” каби шакллариға педагогик адабиётларда 300 дан ортиқ таърифлар берилган.

Педагогик технология” термини биринчи марта педагогика бўйича ишларда XX асрнинг 20-йилларида тилга олинган. Ҳозирги кунда педагогик технология тушунчасида турлича ифодалашлар мавжуд.

1. Технология – бу бир ишда, маҳоратда, санъатда қўлланиладиган услублар тўпламидир(изоҳли луғат).
2. Педагогик технология – бу ўқув жараёнини амалга оширишнинг техникасидир(В.П. Беспалько).
3. Педагогик технология – бу ўқитишда режалаштирилган натижаларга эришиш жараёнини тасвирлашдир(И.П. Волков).
4. Педагогик технология – бу ўқитиш, тарбиявий воситалар, шакллари, методлари, усул, услубларининг махсус тўплами ва тузилишини белгиловчи психологик-педагогик кўрсатмалар йиғиндиси, у педагогик жараённинг ташкилий методик қуроли демакдир(Б.Т. Лихачев).
5. Педагогик технология – бу таълим шаклларини оптималлаштириш масалани қўювчи, техник ва инсоний имкониятларни ва уларнинг ўзаро муносабатларини ҳисобга олиб ўқитиш ва билимлар ўзлаштириш бутун жараёнини яратиш, қўллаш ва белгилашга системали ёндашишидир(ЮНЕСКО).
6. Технология – бу санъат, маҳорат, мохирлик, ишлаб чиқиш методлари тўплами, ҳолатини ўзгартиришдир(В.М. Шепель).
7. Ўқитиш технологияси- бу ўқувчилар ва ўқитувчилар учун сўзсиз қулай шароитлар яратиб бериш учун ўқув жараёнини лойиҳалаштириш, ташкил этиш ва олиб бориш бўйича ҳар томонлама ўйлаб чиқилган ҳамкорликдаги педагогик фаолият моделидир(В.М. Монахов).
8. Педагогик технология – бу педагогикада фикрлашнинг системали усулидир(Т. Сакамото).

9. Педагогик технология– ўқув жараёнининг ташкилий шакли, методлари, мазмунини ўзгартирувчи унинг ривожланиш системасидир (Э. Бистереки ва Ж. Целлер).

10. Педагогик технология - педагогик мақсадларга эришиш учун фойдаланиладиган ҳамма шахсий, инструментал ва методологик воситалар системали тўплами ва ишлатилиши тартибини билдиради(М.В. Кларин).

11. Педагогик технология – бу таълим мақсадига эришишга қаратилган ўқитувчи ва ўқувчининг фаолиятини системали, концептуал, қоидали, объективлаштирилган, инвариант тасвирлашдир(Ф.А. Фрадкин).

12. Педагогик технология билимларни эгаллашда режалаштириш, бошқариш ва таъминлашни таҳлил қилиш учун фаолиятни ташкил этиш усулини, одамлар, ғоялар, воситаларни ўз ичига олувчи комплекс интеграл жараён демакдир (Педагогик коммуникациялар ва технологиялар бўйича АҚШ ассоциацияси).

1.2. Педагогик даврлар ва технологияларнинг ривожланиш тарихи

Педагогика фани тарихидан кўриниб турибдики ўқитиш ва кадрлар тайёрлашнинг янада мукамал методларини ва усулларини излаш доимий давом этиб келган. Ўқитиш – бу жамият тараққиёти учун самараси педагогнинг фаолияти яқунланиши билан дархол кўринмаса ҳам ҳар қандай бошқа фаолият каби ишлаб чиқариш фаолиятидир. Жамият тарихида иқтисодий даврлар фақатгина нималар ишлаб чиқарилиши, ким томонидан қанча ишлаб чиқарилиши, меҳнатнинг қайси воситалари билан ишлаб чиқарилиши қараб фарқ қилмайди. Ана шу нуқтаи назардан биз ижтимоий тарихда мавжуд бўлган “педагогик даврларни” кўриб чиқамиз:

I. Индивидуал педагог, қўл билан ишлайдиган педагогнинг педагогик фаолияти даври(қадимги даврлардан бошлаб XVII асргача);

II. Ёзув китоби даври(XVII асрдан ҳозирги давргача);

III. Аудиовизуал воситалар даври(XX асрнинг 50-йиллари).

IV. Ўқитишни бошқаришни автоматлаштириш оддий воситалари даври (XX асрнинг 70-йиллари).

V. Замонавий ҳисоблаш машиналари асосида таълимни бошқаришни автоматлаштиришда адаптив воситалар даври (XX аср охири компьютерда ўқитиш).

XX асрда педагогик технологияларнинг ривожланиши XX аср охирига келиб илмий-техник тараққиёт фақатгина ишлаб чиқаришни технологиялаштиришга олиб келиб қолмай, балки маданият доираси, билимлар гуманитар соҳаларига ҳам кескин кириб келди.

“Технология” тушунчаси техник тараққиёт сабабли юзага келди ва луғатлар талқини бўйича (techne санъат, ҳунар, фан; logos – тушунча, таълимот) материалларга ишлов бериш усуллари ва воситалари ҳақидаги билимлар тўплами демакдир. Технология шу билан бирга жараённи билиш санъатини ҳам ўз ичига олади. Педагогик жараён ҳар доим зарур воситалар ва шароитлардан фойдаланиш билан операциялар маълум кетма-кетлигини кўзда тутди. Технология процессуал мазмунда “қандай қилиб, нимадан ва қайси воситалар билан бажариш керак?” деган саволга жавоб беради. XX асрнинг 20-йилларида “педагогик технология” термини биринчи бор педагогика бўйича асарларда тилга олинган. Шу вақтнинг ўзида яна бир бошқа – “педагогик техника” термини ҳам тарқалди. У педагогик энциклопедияда 30-йилларда ўқув машғулотларини аниқ ва самарали ташкил этишга қаратилган услублар ва воситалар сифатида ифодаланган. Педагогик технологияларга ўқув ва лаборатория ускуналари билан ишлаш, кўрғазмали қўлланмалардан фойдаланиш маҳоратлари ҳам киритилган. 60-йиллар ўрталарида бу тушунчанинг мазмуни чет элларда педагогик нашрларда ва халқаро конференцияларда кенг муҳокама этилди, натижада ушбу соҳада турли мамлакатларда (АҚШ, Англия, Япония, Франция, Италия, Венгрия) уни талқин қилиш икки йўналиши белгиланди.

Биринчи йўналиш тарафдорлари техник воситалар ва дастурлаштирилган ўқитиш воситаларини қўллаш зарурлигини таъкидладилар(technology in education).

Иккинчи йўналиш тарафдорлари эса ўқув жараёнини ташкил этиш самарадорлигини ошириш ва педагогик ғояларнинг техниканинг кескин ривожланишидан ортда қолишини йўқотишни муҳим деб ҳисобладилар. Шундай қилиб 1-йўналиш “Ўқитишда техник воситалар” сифатида белгиланди, бироз кейинроқ юзага келган 2-йўналиш “ўқитиш технологияси” ёки “ўқув жараёни технологияси” сифатида белгиланди.

70-йилларнинг бошларида турли хилдаги ўқув ускуналарини ва ўқув воситаларини модернизациялаштириш зарурлиги англаб етилди. Буларсиз ўқитишнинг сифатлилиги ва самарадорлигига эришиб бўлмас эди.

60-йиллар ўрталари ва 70-йилларнинг бошларида АҚШ, Англия, Япония,

Италия каби юксак ривожланган давлатларда педагогик технологиялар масалалари билан шуғуллануви журналлар нашр этила бошланди, кейинчалик бу муаммо билан ихтисослаштирилган ташкилотлар ва марказлар шуғуллана бошлайди.

1.4. Ривожланган мамлакатларда педагогик технологиялар марказлари АҚШда 1971 йил – “Педагогик коммуникациялар ва технологиялар бўйича

АҚШ Ассоциацияси” тузилди. Ҳозирги кунда мамлакат бўйлаб ва Канадада бу кенгашнинг 50 та филиаллари иш олиб бормоқда. АҚШ да 1961 йилда “Педагогик технология” журнали (Educational Technology), 1971 йилда эса – “Аудиовизуал ўқитиш” журнали нашр этила бошланди.

Англияда 1967 йил - Педагогик технология бўйича Миллий кенгаш 1964 йилдан бошлаб “Педагогик технология ва ўқитишни дастурлаштириш” (Educational Technology prograded tearing) журнаlinesи, 1971 йилда – “Педагогик технология” журнаlinesи нашр эта бошлади.

Японияда - Педагогик технологиялар муаммолари билан 4 та илмий

ташкilotлар шуғулланади. 1967 йилда “Педагогик технологиялар бўйича Миллий кенгаш” ташкил этилди, унинг филиаллари 22 та давлат университетларида жойлаштирилган. 1965 йилдан бошлаб Япон тилида ҳар уч ойда “Педагогик технология” журнали ва инглиз тилида йилига икки марта “Педагогик технологиялар соҳасида тадқиқотлар” журнали нашр этилади. Яқинда “Педагогик технологиялар бўйича умумяпон Марказий кенгаши” ташкил этилди, у муаммолар бўйича халқаро алоқалар ўрнатиш билан ҳам шуғулланади.

Италияда – 1971 йили педагогик технологиялар бўйича Миллий марказ ташкил этилди ва “Педагогик технологиялар” журнали нашр этилади. Венгрияда- 1973 йили ўқитиш технологияси Давлат Маркази ташкил этилди. Ўқитиш технологияси бўйича Халқаро семинарда (Будапешт, 1977) олим С.Г. Шаповаленко ўқитиш жараёнининг учта технологик принципларини кўрсатди:

1. Билим ва техникани мукамал эгаллаш.
2. аудиовизуал материаллари фонди билан танишиш.
3. Улардан самарали фойдаланиш методикасини билиш, шу жумладан ижодий ёндошиши ривожланиши ҳам.

Венгрия олими Л. Салаи “ўқитиш технологияси” тушунчасига режалаштириш, мақсадларни таҳлил қилиш, ўқув-тарбиявий ишлар жараёнини илмий ташкил этиш, самарадорлигини ошириш мақсадида энг муҳим восита ва материалларни танлашни киритиб ўқитиш жараёнини ташкил этувчиларни доирасини анча кенгайтди. Э. Бистерски ва Ж. Целлерлар (АҚШ) тўпланган маълумотлар бўйича ўқитиш техникаси фақатгина ёрдамчи восита ва янги системадан иборат бўлибгина қолмай, балки ўқиш жараёни ташкилий шаклини, методи ва мазмунини ўзгартириб унинг ривожланишида катта рол ўйнади. Бу эса ўз навбатида ўқитувчилар ва ўқувчиларни педагогик фикрлашларига катта таъсир кўрсатди.

Россия XX асрнинг 90-йилларида педагогик технологиялар бўйича Марказ ташкил этилди, “Мақтаб технологияси”, “Таълимда инновациялар” журналлари нашр этилади.

Ўзбекистон 1997 йили кадрлар тайёрлаш Миллий дастури қабул қилингандан бошлаб таълим тизимида, педагогик нашрларда педагогик технологиялар муаммолари долзарб тадқиқотчилик объектлари сифатида кўтарила бошланди.

1999 йилда Республика таълим Маркази қошида педагогик технологиялар бўйича Марказ ташкил этилди. “Таълим технологиялари”, “Таълим муаммолари” каби журналлар нашр этила бошланди, педагогик технологиялар муаммолари бўйича мақолалар “Халқ таълими”, “Педагогик таълим”, “Таълим ва тарбия” журналларида, “Маърифат”, “Ўқитувчилар газетаси” ва бошқа илмий-педагогик нашрларда босилиб чиқарилмоқда.

1994 йили педагогик технологиялар муаммолари бўйича 1-Республика илмий-назарий конференцияси ўтказилди, маърузалар ва ҳисоботлар материаллари махсус тўпламда чоп этилди.

Педагог-олимлар У. Нишоналиев, Н.С. Саидахмедов, Н.Н. Азизходжаева, Зия-мухаммедов, У. Толипов, Б.Л. Фарберман ва бошқалар Республикада педагогик технологиялар муаммолари бўйича жиддий тадқиқотлар олиб бормоқдалар.

1.5 Педагогик технологияни методикадан фарқи

Ҳозирги кунда педагогик технология ҳақидаги аниқ тушунча ва тасаввурлар юрган бўлсада, уни хусусий методикалар билан тенглаштириш ҳоллари учрайди.

Аслида эса улар орасида жиддий фарқлар мавжуд бўлиб, қуйида улар ҳақида қисқача баён қилинади.

Педагогик технология – ўқувчини мустақил ўқишга, билим олишга, фикрлашга ўргатишни кафолатлайдиган жараёнدير.

Методика – ўқитувчининг билими, кўникмаси маҳорати, шахсий сифатлари, темпераментига боғлиқ бўлиб, маълум шахс ўқитувчи учун қулай бўлган ўқитиш усуллари ва йўллари мажмуадир. У алоҳида методикаларга ажратилади. Педагогика фани маълум ўқув фанларини ўқитиш қонуниятларини тадқиқ қилади. Масалан, тиллар методикаси, арифметика методикаси ва шу кабилар.

Методиканинг педагогик технологиядан фарқини тушуниш ва амалда ҳар иккисидан унумли фойдалана билиш талаб этилади. “Педагогик технология” тушунчаси хусусий фанлар ва маҳаллий даражалардаги ўқитиш методикалари тушунчасу билан мос келадиган ҳоллар хусусий даражадаги педагогик технологияларга тегишли.

Технологияларда кўпроқ процессуал, миқдорий ва ҳисоб-китоб компонентлари ифодаланса, методикаларда мақсад, мазмун, сифат ва вариантли йўналтирувчи томонлари кўпроқ ифодаланади. Технология методикалардан ўзининг қайта тикланувчанлиги, натижаларининг турғунлиги, кўплаб “агар”лар(агар ўқитувчи истеъдодли, агар болалар қобилиятли бўлса, агар яхши ота-оналар бўлса...) йўқлиги билан фарқ қилади. Яъни технология тегишли тайёргарликка эга бўлган ҳамма мутахасислар томонидан қайта тиклаш ва қўллаш мумкинлиги билан жуда ҳам индивидуал бўлган методдан фарқ қилади.

Метод – бирор ҳаракатни амалга ошириш йўли, усули ёки кўринишидан иборат.

Педагогик технология ўқув жараёни (яъни ўқитувчининг ўқувчининг фаолияти билан), унинг таркиби, воситалари, усуллари ва шакллари билан энг кўп даражада боғланган.

Педтехнология стандартларни тўла ўзлаштиришни, сифат даражасини кафолатидир

Педагогик технология ўқув жараёнининг шундай лойиҳасини у бир киши ёки бирор ижодий гуруҳ томонидан ишлаб чиқилади, ундан барча ўқитувчилар фойдалана оладилар.

Ўқувчи ўқитилмайди– уни мустақил мутолаа қилишга ўргатилади.

Ўқувчига билимлар тайёр ҳолда берилмайди, унга билимларни манбаалардан мустақил ола билишга, фикрлай олиш, мустақил позицияда тура олишга ўргатилади.

Барча ўқувчиларни ўз қобилиятлари эҳтиёжлари даражасида албатта ўзлаштириб олишлари кафолатланади.

Саволлар:

1. Назорат нима?
2. Билимни текшириш ва баҳолаш
3. Назорат қилишли вазифаси
4. Педагогик технолигиянинг таърифи?

IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ

1-мавзу: ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ, УНИНГ ШАКЛЛАРИ ВА ИШТИРОКЧИЛАРИ.

Ишдан мақсад: Интерфаол таълим, унинг шакллари ва иштирокчиларини билиш.

Масаланинг қўйилиши: Тингловчи амалий машғулотда келтирилган вазифаларни бажариши, таҳлил қилиши ва натижа олиши лозим.

Ишни бажариш учун намуна.

1-вазифа Интерфаол таълим, унинг шакллари ва иштирокчилари борасида кичик мақола ёзинг.

2-вазифа. Ўз дарсингизда интерфаол таълимнинг қайси турларидан фойдаланасиз

АХБОРОТ: Интерфаол таълим ва унинг шакллари

Интерфаол метод– таълим жараёнида ўқувчилар ҳамда ўқитувчи ўртасидаги фаолликни ошириш орқали ўқувчиларнинг билимларни ўзлаштиришини фаоллаштириш, шахсий сифатларини ривожлантиришга хизмат қилади.

“Интерактив” (интерфаол)-инглизча сўз бўлиб, “interact”- “inter”-бу ўзаро, “act”-бу“ҳаракат қилмоқ” маъносини англатади. Умумлатирганда эса “Интерактив” (интерфаол) –“ўзаро ҳаракат қилмоқ” маъносини англатади. Интерфаол таълим бу:

- ▲ Стратегия ва методология;
- ▲ доимий мулоқотга асосланган методлар тизими;
- ▲ биргаликдаги ўқиш ва фаол иштирок этишдир.

Интерфаол таълимнинг асосий мезонлари: норасмий баҳс-мунозаралар ўтказиш, ўқув материални эркин баён этиш ва ифодалаш имконияти, маърузалар сони камлиги, лекин семинарлар сони кўплиги, ўқувчилар ташаббус кўрсатишларига имкониятлар яратилиши, кичик гуруҳ, катта гуруҳ, синф жамоаси бўлиб ишлаш учун топшириқлар бериш, ёзма ишлар

бажариш ва бошқа методлардан иборат бўлиб, улар таълим-тарбиявий ишлар самарадорлигини оширишда ўзига хос аҳамиятга эга.

Интерфаол машғулот самарадорлиги омиллари

Ҳозирда таълим методларини такомиллаштириш соҳасидаги асосий йўналишлардан бири интерфаол таълим ва тарбия усулларини жорий қилишдан иборат. Интерфаол усулларни қўллаш натижасида ўқувчиларнинг мустақил фикрлаш, таҳлил қилиш, хулосалар чиқариш, ўз фикрини баён қилиш, уни асослаган ҳолда ҳимоя қила билиш, соғлом мулоқот, мунозара, баҳс олиб бориш кўникмалари шаклланиб, ривожланиб боради.

Бу масалада америкалик психолог ва педагог Б.Блум билиш ва эмоционал соҳалардаги педагогик мақсадларнинг таксономиясини яратган. Уни Блум таксономияси деб номланади. (Таксономия-борлиқнинг мураккаб тузилган соҳаларини таснифлаш ва системалаштириш назарияси). Унга кўра тафаккурнинг ривожланиши билиш, тушуниш, қўллаш, таҳлил, умумлаштириш, баҳолаш даражаларида бўлади. Булар куйидаги белгилар ҳамда ҳар бир даражага мувофиқ феъллар намуналари билан ҳам ифодаланади, жумладан:

Билиш-дастлабки тафаккур даражаси бўлиб, бунда ўқувчи атамаларни айта олади, аниқ қоидалар, тушунчалар, фактлар ва шу кабиларни билади. Бу тафаккур даражасига мувофиқ феъллар намуналари: қайтара билиш, мустаҳкамлай олиш, ахборотни этказа олиш, айтиб бера олиш, ёзиш, ифодалай олиш, фарқлаш, таний олиш, гапириб бериш, такрорлаш.

Тушуниш даражасидаги тафаккурга эга бўлганда эса, ўқувчи фактлар, қоидалар, схема, жадвалларни тушунади. Мавжуд маълумотлар асосида келгуси оқибатларни тахминий тафсифлай олади. Бу тафаккур даражасига мувофиқ феъллар намуналари: асослаш, алмаштириш, яққоллаштириш, белгилаш, тушунтириш, таржима қилиш, қайта тузиш, ёритиб бериш, шарҳлаш, ойдинлаштириш.

Қўллаш даражасидаги тафаккурда ўқувчи олган билимларидан фақат

анъанавий эмас, ноънанавий ҳолатларда ҳам фойдалана олади ва уларни тўғри қўллайди. Бу тафаккур даражасига мувофиқ феъллар намуналари: жорий қилиш, ҳисоблаб чиқиш, намойиш қилиш, фойдаланиш, ўргатиш, аниқлаш, амалга ошириш, ҳисоб-китоб қилиш, татбиқ қилиш, ҳал этиш. Таҳлил даражасидаги тафаккурда ўқувчи яхлитнинг қисмларини ва улар ўртасидаги ўзаро боғлиқликларни ажрата олади, фикрлаш мантиқидаги хатоларни кўради, фактлар ва оқибатлар орасидаги фарқларни ажратади, маълумотларнинг аҳамиятини баҳолайди.

Бу тафаккур даражасига мувофиқ феъллар намуналари:

келтириб чиқариш, ажратиш, табақалаштириш, таснифлаш, тахмин қилиш, башорат қилиш, ёйиш, тақсимлаш, текшириш, гуруҳлаш.

Умумлаштириш даражасидаги тафаккурда ўқувчи ижодий иш бажаради, бирор тажриба ўтказиш режасини тузади, бирнечта соҳалардаги билимлардан фойдаланади. Маълумотни янгилик яратиш учун ижодий қайта ишлайди. Бу тафаккур даражасига мувофиқ феъллар намуналари: янгилик яратиш, умумлаштириш, бирлаштириш, режалаштириш, ишлаб чиқиш, тизимлаштириш, комбинастиялаштириш, яратиш, тузиш, лойиҳалаш. Баҳолаш даражасидаги тафаккурда ўқувчи мезонларни ажрата олади, уларга риоя қила олади, мезонларнинг хилма-хиллигини кўради, хулосаларнинг мавжуд маълумотларга мослигини баҳолайди, фактлар ва баҳоловчи фикрлар орасидаги фарқларни ажратади. Бу тафаккур даражасига мувофиқ феъллар намуналари: ташхислаш, исботлаш, ўлчаш, назорат қилиш, асослаш, маъқуллаш, баҳолаш, текшириш, солиштириш, қиёслаш.

Интерфаол машғулотнинг айрим жиҳатларини таҳлил

қилиш асосида қуйидаги хулосаларга келиш мумкин:

1. Ўқув режадаги фанларни ўқитишда қайси мавзулар бўйича интерфаол дарслар ташкил қилиш мақсадга мувофиқлигини ҳисобга олиш зарур. Бунда бир мавзу бўйича машғулотнинг мақсадига тўлиқ эришишни

таъминлайдиган интерфаол ёки анъанавий машғулот турларидан фойдаланиш кўзда тутилади.

2. Интерфаол машғулотнинг самарали бўлиши учун ўқувчилар янги машғулотдан олдин унинг мавзуси бўйича асосий тушунчаларни ва дастлабки маълумотларни билишларини таъминлаш зарур.

3. Интерфаол машғулотда ўқувчиларнинг мустақил ишлашлари учун анъанавий машғулотга нисбатан кўп вақт сарфланишини ҳисобга олиш зарур. Интерфаол таълим усули – ҳар бир ўқитувчи томонидан мавжуд воситалар ва ўз имкониятлари даражасида амалга оширилади.

Интерфаол машғулотларни амалда қўллаш бўйича айрим тажрибаларни ўрганиш асосида бу машғулотларнинг сифат ва самарадорлигини оширишга таъсир этувчи омилларни кўрсатишимиз мумкин. Уларни шартли равишда ташкилий-педагогик, илмий–методик ҳамда ўқитувчига, ўқувчиларга, таълим воситаларига боғлиқ омиллар деб аташ мумкин. Улар ўз моҳиятига кўра ижобий ёки салбий таъсир кўрсатишини назарда тутишимиз лозим.

Ташкилий-педагогик омилларга қуйидагилар киради:

- 1 Ўқитувчилардан интерфаол машғулотлар олиб борувчи тренерлар гуруҳини тайёрлаш;
- 2 Ўқитувчиларга интерфаол усулларни ўргатишни ташкил қилиш;
- 3 Ўқув хонасида интерфаол машғулот учун зарур шароитларни яратиш;
- 4 Маърузачининг ҳамда иштирокчиларнинг иш жойи қулай бўлишини таъминлаш;
- 5 Санитария-гигиена меъёрлари бузилишининг олдини олиш;
- 6 Хавфсизлик қоидаларига риоя қилишни таъминлаш;
- 7 Давоматни ва интизомни сақлаш;
- 8 Назорат олиб боришни ташкил қилиш ва бошқалар.

Илмий-методик омилларга қуйидагилар киради:

- 1 Дтс талабларининг бажарилишини ҳамда дарсдан кўзда тутилган мақсадга тўлиқ эришишни таъминлаш учун мақсадга мувофиқ бўлган интерфаолусулларни тўғри танлаш;
- 2 Интерфаол машғулот ишланмасини сифатли тайёрлаш;
- 3 Интерфаол машғулотнинг ҳар бир элементи ўрганилаётган мавзу билан боғлиқ бўлишини таъминлаш;
- 4 Машғулотлар мавзуси ва мазмунини сўнгги илмий-назарий маълумотлар асосида белгилаш;
- 5 Ўқувчиларнинг тайёргарлик даражасини олдиндан аниқлаш ва шунга мос даражадаги интерфаол машғулотларни ўтказиш;
- 6 Интерфаол машғулот учун етарлича вақт ажрата билиш ва бошқалар.

Саволлар:

1. Венн диаграммасидан нима мақсадда фойдаланади?
2. БББ жадвали нимани ифодалайди?
3. Фронтал текширув
4. Оғзаки текшириш ?

2-мавзу: ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯ ЖАРАЁНИ ИШТИРОКЧИЛАРИ

Ишдан мақсад: Интерфаол таълим ва тарбия жараёни иштирокчилари тўғрисида маълумот олиш

Масаланинг қўйилиши: Тингловчи амалий машғулотда келтирилган вазибаларни бажариши, таҳлил қилиши ва натижа олиши лозим.

Ишни бажариш учун намуна.

1-вазифа Интерфаол таълим ва тарбия жараёни иштирокчиларининг ҳар бирининг хусусиятини ва таълимдаги ўрни очиқ беринг

АХБОРОТ: Интерфаол таълим ва тарбия жараёни иштирокчилари

Интерфаол машғулотлар ўзига хос ташкилий тузилишга эга бўлиб, уни ташкил қилиш ва олиб бориш бўйича фаолият турлари алоҳида ажратилган ва ҳар бири бўйича алоҳида вазифалар белгиланган. Бунда бир машғулот жараёнида машғулотни олиб боровчи бир вақтда ушбу вазифаларни бажариши кўзда тутилади.

Шу билан бирга бир машғулотни икки ёки уч педагог ёки ёрдамчилар биргаликда олиб бориши ҳам қўлланилади. Улар бажарадиган вазифаларига кўра қуйидагича номланадилар:

1. Модератор– таълим мазмунини яратувчи, модулларини ишлаб чиқувчи.
1. Тренер–ўқувчиларнинг кўникмаларини ривожлантирувчи машқлар ўтказувчи
махсус тайёргарликдан ўтган мутахассис.
2. Тьютор–масофадан ўқитиш дастурларини яратувчиси ва бажарилишини таъминловчи.
3. Фасилитатор–дарсда кўмакчи, йўналтирувчи, жараёнга жавоб бермайди, хулоса чиқармайди.
4. Ментор–устоз, ўргатувчи(якка ва гуруҳли тартибда).
5. Коуч–таълим олувчиларнинг тўлиқ ўзлаштиришлари учун ёрдам кўрсатувчи репетитор, инструктор, тренер. Амалиёт давомида амалий машғулотни олиб боради, иш жараёнини назорат қилувчи, кузатувчи.
(Коучинг-имтиҳонларга ёки спорт бўйича тайёргарлик кўриш).
6. Консултант–маслаҳат берувчи, тушунтирувчи, қўшимча маълумот берувчи.
7. Лектор–назарий маълумотлар билан таништирувчи.
8. Эксперт – кузатиш, таҳлил, текшириш, хулоса, тавсия, таклиф, мулоҳаза билдириш.
9. Инноватор–янгиликларни таълим мазмуни ва машғулотлар жараёнига жорий қилувчи.
10. Менежер–ташкилий–педагогик ва иқтисодий масалаларни ҳал этувчи.

11. Спектер–кузатиш, таҳлил қилиш ва хулосаларни баён қилиш.
12. Ассистент–машғулот учун тайёрланган воситаларни амалда қўллашга тайёрлаш, машғулот иштирокчиларига ёрдам кўрсатиб туриш.
13. Секретар–зарур маълумотларни ёзиб бориш, тегишли хужжатларни расмийлаштириш, ўрнатилган тартибда сақлаш.
14. Технолог–педагогик технология мутахассиси. Замонавий педагогик технологиялар асосидаги дастурларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишни таъминлаш билан боғлиқ масалаларни ҳал этиб боради.
15. Методист-таълим-тарбия методлари бўйича мутахассис. Дастурларни ишлаб чиқишда ва амалга ошириш жараёнида методик масалаларни ҳал этиб боради.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, интерфаол таълим бир вақтда бир нечта масалани ҳал этиш имкониятини беради. Булардан асосийси-ўқувчиларнинг мулоқот олиб бориш бўйича кўникма ва малакаларини ривожлантиради, ўқувчилар орасида эмоционал алоқалар ўрнатилишига ёрдам беради, уларни жамоа таркибида ишлашга, ўз ўртоқларининг фикрини тинглашга ўргатиш орқали тарбиявий вазифаларнинг бажарилишини таъминлайди.

Саволлар:

1. Ёзма назорат
2. Бошқарув нима?
3. Мақсадни белгилашнинг моҳияти?
4. Оғзаки текшириш ?

3-Мавзу: ЎҚИТУВЧИНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИ

Ишдан мақсад: Ўқитувчининг инновацион фаолияти тўғрисида маълумот олиш

Масаланинг қўйилиши: Тингловчи амалий машғулотда келтирилган вазифаларни бажариши, таҳлил қилиши ва натижа олиши лозим.

Ишни бажариш учун намуна.

1-вазифа Ўқитувчининг инновацион фаолияти хусусида мақола ёзинг

АХБОРОТ: Ўқитувчининг инновацион фаолияти

Инновация (инглизча innovation) - янгилик киритиш, янгиликдир.

А.И. Пригожин инновация деганда муайян ижтимоий бирликка - ташкилот, аҳоли, жамият, гуруҳга янги, нисбатан турғун унсурларни киритиб боровчи мақсадга мувофиқ ўзгаришларни тушунади. Бу инноватор фаолиятидир.

Тадқиқотчилар (А.И. Пригожин, Б.В. Сазонов, В.С. Толстой, А.Г.Кругликов, А.С.Ахиезер, Н.П.Степанов ва бошқалар) инновацион жараёнлар таркибий исмларини ўрганишнинг икки ёндашувини ажратадилар: янгиликнинг индивидуал микросатҳи ва алоҳида-алоҳида киритилган янгиликларни ўзаро таъсири микросатҳи.

Биринчи ёндашувда ҳаётга жорий этилган қандайдир янги ғоя ёритилади. Иккинчи ёндашувда алоҳида-алоҳида киритилган янгиликларнинг ўзаро таъсири, уларнинг бирлиги, рақобати ва оқибат натижада бирининг ўрнини иккинчиси эгаллашдир.

Олимлар инновацион жараён микротузилмасини таҳлил қилишда ҳаётнинг даврийлиги концепциясини фарқлайдилар.

Бу концепция янгилик киритишга нисбатан ўлчанадиган жараён эканлигидан келиб чиқади. Педагогикага оид адабиётларда инновация жараёни схемаси берилади. У қуйидаги босқичларни қамраб олади:

1. Янги ғоя туғилиши ёки янгилик концепциясини пайдо қилиш босқичи, у кашфиёт босқичи деб ҳам юритилади.
2. Ихтиро қилиш, яъни янгилик яратиш босқичи.
3. Яратилган янгиликни амалда қўллай билиш босқичи.
4. Янгиликни ёйиш, уни кенг тадбиқ этиш босқичи.

5. Муайян соҳада янгиликнинг ҳукмронлик қилиш босқичи. Бу босқичда янгилик ўзининг янгилигини йўқотади, унинг самара берадиган муқобили пайдо бўлади.

3. Янги муқобиллик асосида, алмаштириш орқали янгиликнинг қўлланиш доирасини қисқартириш босқичи.

4. В.А.Сластенин янгилик киритишни мақсадга мувофиқ йўналтирилган янгилик яратиш, кенг ёйиш ва фойдаланиш жараёни мажмуи, унинг мақсади инсонларнинг эҳтиёжи ва интилишларини янги воситалар билан қондириш деб билади.

Янгилик киритишнинг тизимли концепцияси муаллифлари (А.И.Пригожин, Б.В.Сазонов, В.С. Толстой) инновацион жараёнларнинг икки муҳим шаклини фарқлайдилар.

Биринчи шаклга янгилик киритишни оддий ишлаб чиқиш киритилади. Бу илк бор маҳсулот ўзлаштирган ташкилотларга тааллуқлидир.

Иккинчи шаклга янгиликни кенг қўламда ишлаб чиқиш тааллуқлидир. Янгилик киритиш ҳам ички мантиқ, ҳам вақтга нисбатан қонуний ривожланган ва унинг атроф-муҳитга ўзаро таъсирини ифодалайдиган динамик тизимдир.

Саволлар:

1. "Ўқув жараёнида интерфаол услублар ва педагогик технологияларни қўллаш услубияти" номли ўқув қўлланмаси муаллифини топинг?
2. "Ўзаро тушунишнинг асоси сифатидаги ҳиссий қабул қилиш" деганда қайси тушунча назарда тутилади?
3. Солиштириш, таққослаш, қарама-қарши қўйиш ҳамда умумий тарзда кўрсатиш учун қўлланиладиган замонавий метод?
4. Ахборотни етказиш учун ишлатиладиган нолисоний воситалар, белгилар, рамзлар йиғиндисини (Мимика, хатти-ҳаракатлар ва х.к) қандай номланади?

4-Мавзу ШАРҚШУНОСЛИКДА ИЛҒОР ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ.

Ишдан мақсад: Шарқшуносликда илғор таълим технологияларни ўрганиш.

Масаланинг қўйилиши: Тингловчи амалий машғулотда келтирилган вазифаларни бажариши, таҳлил қилиши ва натижа олиши лозим.

Ишни бажариш учун намуна.

1-вазифа Шарқшуносликда илғор таълим технологиялари хусусида мақола ёзинг

АХБОРОТ: Шарқшуносликда илғор таълим технологиялари.

Муаммоли ўқитиш технологияси

Муаммоли ўқитиш бу такомиллашган ўқитиш технологиясидир. Ҳозирги олий мактабдаги самарадор ўқитиш технологияси - бу муаммоли ўқитишдир. Унинг вазифаси фаол билиш жараёнига ундаш ва тафаккурда илмий-тадқиқот услубини шакллантиришдир. Муаммоли ўқитиш ижодий, фаол шахс тарбияси мақсадларига мос келади. Муаммоли ўқитиш жараёнида талабанинг мустақиллиги ўқитишни репродуктив шаклларига нисбатан тобора ўсиб боради.

Ҳозирги педагогикага оид адабиётларда муаммоли ўқитишнинг турли таъриф ва тавсифлар бор. Бизнингча, нисбатан тўлиқ ва аниқ таъриф М.И.Махмудова томонидан берилган бўлиб, унда муаммоли ўқитиш мантикий фикрлар тадбирлари (таҳлил, умумлаштириш) ҳисобга олинган ўргатиш ва дарс бериш усуллари қўллаш қоидалари ва талабаларнинг тадқиқот фаолиятлари қонуниятларининг (муаммоли вазият, билишга бўлган қизиқиш ва талаб...) тизими сифатида изоҳланади.

Ўйинли технологиялар:

Ўйинли технологиялардан фойдаланишнинг асосини талабаларнинг фаоллаштирувчи ва жадаллаштирувчи фаолияти ташкил этади. Ўйин олимлар тадқиқотларига кўра меҳнат ва ўқиш билан биргаликда фаолиятнинг асосий турларидан бири ҳисобланади.

Психологларнинг таъкидлашларича, ўйинли фаолиятнинг психологик механизмлари шахснинг ўзини намоён қилиш, ҳаётда ўз ўрнини барқарор қилиш, ўзини ўзи бошқариш, ўз имкониятларини амалга оширишнинг фундаментал эҳтиёжларига таянади.

Ўйин ижтимоий тажрибаларни ўзлаштириш ва қайта яратишга йўналган вазиятларда, фаолият тури сифатида белгиланади ва унда шахснинг ўз хулқини бошқариши шаклланади ва такомиллашади.

Саволлар:

1. Дунёнинг концептуал манзараси бўлаги бўлиб, тил орқали сақланадиган, авлоддан-авлодга тил воситасида етказиладиган дунё ҳақидаги маълумотларнинг йиғиндиси бу-
2. Мулоқот ва коммуникация ўртасида фарқ борми?
3. Таълим жараёнида талабалар ҳамда ўқитувчи ўртасидаги фаолликни ошириш орқали уларнинг билимларни ўзлаштиришини фаоллаштириш, шахсий сифатларини ривожлантиришга хизмат қиладиган метод?
4. Педагогик, ўқув-услубий, функционал талаблар

5-Мавзу. ШАРҚШУНОСЛИҚДА ИЛҒОР ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ

Ишдан мақсад: Шарқшуносликда илғор таълим методларини ўрганиш.

Масаланинг қўйилиши: Тингловчи амалий машғулотда келтирилган вазибаларни бажариши, таҳлил қилиши ва натижа олиши лозим.

Ишни бажариш учун намуна.

1-вазифа Ўзингиз қўллайдиган илғор таълим таълим методлари бўйича мақола ёзинг.

АХБОРОТ: Шарқшуносликда илғор таълим методлари

«ФСМУ» методи Мазкур метод иштирокчилардаги умумий фикрлардан хусусий хулосалар чиқариш, таққослаш, қиёслаш орқали ахборотни ўзлаштириш, хулосалаш, шунингдек, мустақил ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантиришга хизмат қилади. Мазкур технологиядан маъруза машғулотларида, мустаҳкамлашда, ўтилган мавзунини сўрашда, уйга вазифа беришда ҳамда семинар машғулот натижаларини таҳлил этишда фойдаланиш тавсия этилади.

Ф	• фикрингизни баён этинг
С	• фикрингизни баёнига сабаб кўрсатинг
М	• кўрсатган сабабингизни исботлаб мисол келтиринг
У	• фикрингизни умумлаштиринг

ВЕНН ДИАГРАММАСИ МЕТОДИ: Бу метод график тасвир орқали ўқитишни ташкил этиш шакли бўлиб, у учта ўзаро кесишган айлана тасвири орқали фойдаланади. Мазкур метод турли тушунчалар, асослар, тасавурларнинг анализ ва синтезининг турли аспект орқали кўриб чиқиш, уларнинг умумий ва фарқловчи жиҳатларини аниқлаш, таққослаш имконини беради.

Методни амалга ошириш тартиби:

- иштирокчилар икки кишидан иборат жуфтликларга бирлаштириладилар ва уларга кўриб чиқиладиган тушунча ёки асоснинг ўзига хос, фарқли жиҳатларини (ёки акси) доиралар ичига ёзиб чиқиш таклиф этилади;

- навбатдаги босқичда иштирокчилар тўрт кишидан иборат кичик гуруҳларга бирлаштирилади ва ҳар бир жуфтлик ўз таҳлили билан гуруҳ аъзоларини таништирадilar;
- жуфтликларнинг таҳлили эшитилгач, улар биргалашиб, кўриб чиқиладиган муаммо ёхуд тушунчаларнинг умумий жиҳатларини (ёки фарқли) излаб топадилар, умумлаштирадilar ва доирачаларнинг кесишган қисмига ёзадилар.

НАМУНА: Сифат ва равиш: ўхшаш ва фарқли томонлар

Балиқ скелети методи -бир қатор муаммоларни тасвирлаш ва уни ечиш имконини беради.Тизимли фикрлаш, тузилмага келтириш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради

Кластер методи (инглиз тилида- тутам, боғлам) - ахборот харитасини тузиш йўли- барча тузилманинг моҳиятини марказлаштириш ва аниқлаш учун қандайдир бирор асосий омил атрофида ғояларни йиғиш

“SWOT-таҳлил” методи -мавжуд назарий билимлар ва амалий тажрибаларни таҳлил қилиш, таққослаш орқали муаммони ҳал этиш йўлларни топишга, билимларни мустаҳкамлаш, такрорлаш, баҳолашга, мустақил,

танқидий фикрлашни, ностандарт тафаккурни шакллантиришга хизмат қилади.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• тўсиқлар

Хулосалаш» (Резюме, Веер) методи: Бу метод мураккаб, кўптармоқли, мумкин қадар, муаммоли характеридаги мавзуларни ўрганишга қаратилган. Методнинг моҳияти шундан иборатки, бунда мавзунинг турли тармоқлари бўйича бир хил ахборот берилади ва айти пайтда, уларнинг ҳар бири алоҳида аспектларда муҳокама этилади. Масалан, муаммо ижобий ва салбий томонлари, афзаллик, фазилат ва камчиликлари, фойда ва зарарлари бўйича ўрганилади. Бу интерфаол метод танқидий, таҳлилий, аниқ мантикий фикрлашни муваффақиятли ривожлантиришга ҳамда ўқувчиларнинг мустақил ғоялари, фикрларини ёзма ва оғзаки шаклда тизимли баён этиш, ҳимоя қилишга имконият яратади. “Хулосалаш” методидан маъруза машғулотларида индивидуал ва жуфтликлардаги иш шаклида, амалий ва семинар машғулотларида кичик гуруҳлардаги иш шаклида мавзу юзасидан билимларни мустаҳкамлаш, таҳлили қилиш ва таққослаш мақсадида фойдаланиш мумкин.

Методни амалга ошириш тартиби:

тренер-ўқитувчи иштирокчиларни 5-6 кишидан иборат кичик гуруҳларга ажратади;

тренинг мақсади, шартлари ва тартиби билан иштирокчиларни таништиргач, ҳар бир гуруҳга умумий муаммони таҳлил қилиниши зарур бўлган қисмлари туширилган тарқатма материалларни

ҳар бир гуруҳ ўзига берилган муаммони апрофлича таҳлил қилиб, ўз мулоҳазаларини тавсия этилаётган схема бўйича тарқатмага ёзма баён қилади;

навбатдаги босқичда барча гуруҳлар ўз тақдимотларини ўтказадилар. Шундан сўнг, тренер томонидан таҳлиллар умумлаштирилади, зарурий ахборотлар билан тўлдирилади ва мавзу

Саволлар:

1. Рефлексия деганда нима тушунилади?
2. Қайси замонавий метод ҳар томонлама пухта таҳлил қилиш асосида муайян хулосаларга келиш ва оптимал хулосани танлаш имконини беради?
3. Маданиятлараро мулоқот назариясининг асосий мақсади нимадан иборат?
4. Самарали мулоқот жараёни учун зарур бўлган коммуникатив механизмлари, услублари, стратегияларига эга бўлиш бу-

6-Мавзу. CASE STUDY (КЕЙС СТАДИ) методи

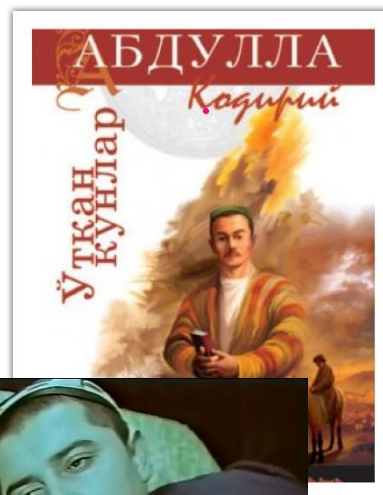
Ишдан мақсад: Case study (кейс стади) таълим методини ўрганиш.

Масаланинг қўйилиши: Тингловчи амалий машғулотда келтирилган вазифаларни бажариши, таҳлил қилиши ва натижа олиши лозим.

Ишни бажариш учун намуна.

1-вазифа Қуйидаги кейсни бажаринг

“Ўткан кунлар”

**АБДУЛЛА
ҚОДИРИЙ
(1894-1938)**

“Ўтган кунлар” романида нима учун Зайнаб қотиллика қўл урди. Асардаги муаммонинг ечими бошқача бўлиши мумкинмиди? Кейсдаги муаммони келтириб чиқарган асосий сабаблар ва хал этиш йўлларини қуйидаги жадвал асосида изоҳланг:

Муааммо тури	Келиб чиқиш сабаби	Ечими

АХБОРОТ

“Кейс - стади” илк маротаба Гарвард университетининг ҳуқуқ мактабида 1870 йилда қўлланилган эди. 1920 йилда Гарвард бизнес-мактаби (HBS) ўқитувчилари юристларнинг ўқитиш тажрибасига таяниб , иқтисодий амалиётдаги аниқ вазиятларни таҳлил этиш ва муҳокама қилишни таълимнинг асосий усули этиб танлашганидан кейин мазкур ўқитиш услуги кенг татбиқ этила бошлади.

Кейс-стади (инглизча case - тўплам аниқ вазият stadi -таълим) кейсда баён қилинган ва таълим олувчиларни муаммони ифодалаш ҳамда унинг мақсадга мувофиқ тарздаги ечими вариантларини излашга йўналтирадиган аниқ реал ёки сунъий равишда яратилган вазиятнинг муаммоли-вазиятли таҳлил этилишига асосланадиган таълим услубидир..

Кейс-стади - таълим ахборотлар коммуникация ва бошқарувнинг кўйилган таълим мақсадини амалга ошириш ва кейсда баён қилинган амалий муаммоли вазиятни ҳал қилиш жараёнида башорат қилинадиган ўқув натижаларига кафолатли етишишни воситали тарзда таъминлайдиган бир тартибга келтирилган оптимал усуллари ва воситалари мажмуидан иборат бўлган таълим технологиясидир

Кейсда тавсифланган аниқ вазият ўрганишни воқеликка боғлаб кўяди: сизга муаммони ҳал этиш бўйича вазиятни таҳлил қилиш таҳминларни шакллантириш муаммоларни аниқлаш кўшимча маълумотни йиғиш таҳминларни аниқлаштириш ва аниқ қадамларни лойиҳалаштириш имконини беради.

Ўқув услуби сифатида қуйидагиларни таъминлайди:

- ўрганилган ўқув мавзу курси бўйича (назарий таълимдан сўнг) билимларни мустаҳкамлашни;
- муаммоларни таҳлил қилиш ва қарорларни яқка тартибда ва гуруҳли қабул қилиш кўникмаларини эгаллашни;
- ижодий ва ўрганиш қобилиятлар мантиқий фикрлаш нутқ ва муҳит шароитларига мослашиш қобилиятларини ривожлантиришни;
- янгиликка қарорларни мустақил қабул қилишга тайёргарликни;
- масъулдорлик мустақиллик коммуникативлик ва эмпатия рефлексиянинг шаклланишини; ўқув маълумотларини ўзлаштириш сифатини ўз

текширишини (ўқув дастури якунида)

Кейснинг дастурий картаси кейс учун ахборот йиғиш ва вазиятни баён қилиш учун асос бўладиган асосий масалалар(тезислар)нинг тузилмаланган рўйхатидан иборат бўлади.

Педагогик аннотация қуйидаги элементларни ўз ичига олади:

1. Кейсда мўлжалланган предмет бўлим мавзу таълим даражаси курс кўрсатилади.
2. Кейсдан кўзланган мақсад (таълимий мақсад режалаштириладиган ўқув натижалари;
  1. Талабалар кейсни муваффақиятли ҳал этиш учун эгаллаши лозим бўлган дастлабки билим ва малакалар.
  2. Кейс реал институционал тизим фаолиятини акс эттириши ёки унда кейсолог сунъий моделлаштирган вазият баён қилиниши ҳақидаги маълумот.
3. Ахборот олиш манбалари рўйхат.
4. Кейснинг ўзига хос белгиларига кўра тавсифномаси (сюжет, кейс объекти мавжудлиги материални тақдим этиш усули, ҳажми, тузилмавий ўзига хос хусусиятлари ўқув топшириғини тақдим этиш усули чизмалаштириш усули);
5. Кейсдан кўзланган мақсад ва тегишлича ташкилий-услубий таъминоти ўзгарганида у қўлланилиши мумкин бўлган ўқув предметлари рўйхати.

Кейс-ишлаб чиқаришда содир бўладиган аниқ муаммоли вазиятнинг тафсилотидир. Кейс усули ишлаб чиқариш масалаларини машғулотларда таҳлил қилиш ва ҳал қилиш усули унда иштирокчиларга ҳақиқий ҳаётий вазият бўйича фикр юритиш таклиф қилиниб бу вазият баёнида нафақат амалий масала ифодаланиб қолмасдан ундаги муаммони ечиш жараёнида ўзлаштирилиши зарур бўлган ўқув материали ҳам ифодаланади.

Муаммоларни олдини олиш йўллари ишлаб чиқиш “Кейс стади”га асосланаган ўқитиш технологиясининг асосий мақсади ҳисобланади. Ушбу технология амалий вазиятларни ҳал этиш жараёнида ўрганилган ўқув мавзуси бўйича билимларни мустаҳкамлашга муаммоларни таҳлил қилиш ва унинг ечимини яқка тҳартибда ёки гуруҳларда еча олиш кўникмаларини эгаллашга ижодий ва ўрганиш қобилиятлари мантиқий фикрлаш нутқ ва муҳит шароитларига мослашиш қобилиятларини ривожлантиришга ҳамда қарорларни мустақил қабул қилишга ва ўз-ўзини назорат қилишга ёрдам беради.

Ўқув машғулотида кейсларни ҳал қилиш алгоритми қуйидагича:

- 1.Топширикни бериш (топширикни бажариш муддатини белгилаш кейснинг ечимини баҳолаш тизими билан таништириш дарснинг технологик моделини аниқлаш).
2. Таълим берувчининг кириш сўзи. Асосий саволларнинг қўйилиши.
3. Таълим олувчиларни 4-6 кишидан иборат микрогуруҳларга ажратиш.
4. Таълим олувчиларнинг микрогуруҳлардаги фаолиятини ташкил қилиш (микрогуруҳларни номлаш етакчиларни ва эксперт гуруҳини аниқлаш).
5. Микрогуруҳлардаги жавоблар билан танишишини ташкил қилиш.
- 6.Микрогуруҳлараро мунозарани ташкил қилиш.
- 7.Таълим берувчининг умумлаштирувчи сўзи унинг вазият ечими тўғрисидаги фикри.
8. Таълим олувчиларни экспертлар томонидан баҳоланиши.
- 9.Таълим олувчиларнинг машғулоти ҳақидаги фикрлари.
- 10.Таълим берувчининг яқунловчи сўзи. Машғулоти бўйича хулосалар чиқариш.

Кейсларни ҳал қилишда таълим берувчи таълим олувчиларни йўналтириб туриши ва улардаги фаолликни қўллаши ҳал қилинаётган муаммога нисбатан қизиқиш уйғотиб туриши даркор.

Кейслардан таълим жараёнида фойдаланиш таълим олувчилар шахсида

қуйидаги профессионал-педагогик зарурий сифатларни шакллантиради:

-мустақил ижодий фикрлаш қобилиятини ривожлантиради;

-мустақил ижодий фикрлаш қобилиятини ривожлантиради;

-назария ва амалиёт ўртасида узвий боғлиқликни шакллантиради;

-муаммоли вазиятни янгича шакллантиришга ёрдам беради;

-вазиятларни ҳал этишда унга таъсир этувчи омилларнинг мавжудлиги ва уларнинг таъсирини эътиборга олишга имкон беради;

-бошқалар фикрини ҳам қабул қила олиш малакасини шакллантиради;

-савол бериш маданиятини тҳаркиб топтиради;

-қабул қилинган қарор учун масъуллиқ ҳиссини тарбиялайди/

Кейсларни ҳал қилишда қуйидагиларга эътибор бериш зарур: асосий

муаммони ва унга таъсир этувчи омилларни аниқлаш асосий ва иккинчи

даражали омилларни ажратиш муаммони ҳал қилишнинг муқобил ечимини

ҳам кўриб чиқиш энг мақбул қарор қабул қилиш. Кейсларни ҳал қилишда

ёзма усулда таҳлил қилиш унда баён этилган муаммони янада чуқурроқ

англашга ёрдам беради ёхуд ёзма нутқ ҳам Халқаро RWCT дастурида

мустақил ижодий фикрлаш қобилиятни ривожлантиришнинг энг самарали

усулларидан бири бўлиб ҳисобланади. Илмий тадқиқотлар ва амалий

кузатишлар педагогика ўқитиш методикаси ва педагогик маҳорат асослари

фанлари машғулотларида бу каби кейсларни ечиш таълим олувчиларнинг

фаоллигини оширибгина қолмасдан балки мустақил фикрлаш қобилиятини

ривожлантиради ҳамда уларни бўлажак мустақил педагогик фаолиятга

тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга бўлади. Талабаларнинг кейс-стади

шароитида ўқув ишига қобилиятлар кўрсаткичлари:

ҳар бир талабанинг илмий тадқиқот ва таҳлил усуллари ва

воситаларини эгаллаши;

кичик гуруҳларда ишлаш ақлий ҳужум ва мунозараларда қатнашиш

малакаларини ҳосил қилиш

талабаларнинг муаммоли вазиятни таҳлил этиш чизмаси (йўриқномаси алгоритми);

□ муаммо ечимининг устувор ғоясини баҳолаш ва танлаш техникалари билан таништириш

Ўқитувчининг тайёрланиши

Кейс-стади амалиётини ўтказувчи ўқитувчи машғулотга оддий

тайёрланишдан ташқари қуйидагиларни ҳам бажаради:

-вазиятни пухта таҳлил қилади муаммоли вазиятни таҳлил этиш ва уни ҳал қилиш учун талабаларга таклиф қилиниши мумкин бўлган бир неча моделларни тайёрлайди;

-вазият ечими бўйича талабалар таклиф этадиган вариантларни баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонларини ишлаб чиқади;

- муаммони ечиш бўйича ўзининг вариантини тайёрлайди;

-мутахассислик фанларини ўқитишда кейс стади методидан фойдаланиш талабаларни фикрлашга муаммоларни ҳал этиш кўникмаларини ҳосил қилишга кашфиётларга интилиш ҳамкорлик ва шериклик сифатларини шакллантиришга ўқитувчи томонидан берилган вазифаларни ҳал этиш режасини тузишга ва энг асосийси талабалар олдига қўйилаётган муаммони ҳал қилишга уни мустақил муҳокама қилишга қодир қилиб таълим ва тарбия бериш имкониятини яратади.

Саволлар:

1. Дунёнинг концептуал манзараси бўлаги бўлиб, тил орқали сақланадиган, авлоддан-авлодга тил воситасида етказиладиган дунё ҳақидаги маълумотларнинг йиғиндиси бу-
2. Инсонни ўраб турган дунёни қайси учта кўринишида тақдим этиш мумкин?
3. “Узаро тушунишнинг асоси сифатидаги ҳиссий қабул қилиш” деганда қайси тушунча назарда тутилади?
4. Шарқ тили ва адабиётини ўқитишда бир хил аҳамиятга эга бўлган замонавий усул нима?

7-мавзу : Тингловчиларнинг турли педагогик технологиялар бўйича дарс ишланмалари тақдимоги

Ишдан мақсад: Тингловчиларнинг турли педагогик технологиялар бўйича дарс ишланмаларини кўриш ва тажриба алмашиш

Масаланинг қўйилиши: Тингловчи амалий машғулотда келтирилган вазифаларни бажариши, таҳлил қилиши ва натижа олиши лозим.

Ишни бажариш учун намуна.

1-вазифа Тақдимот тайёрлаш

Тингловчиларнинг ўз тажрибасига суянган ҳолда тайёрлаган илғор педагогик технология асосида ўтадиган айрим дарслари ишланмасини гуруҳ иштирокида муҳокама этиб, керакли тавсиялар берилади. Бунда тингловчиларнинг ўзаро фаол тажриба алмашишларини йўлга қўйиш мақсадида 2-3 тингловчи биргаликда дарс ишланмаси тайёрлаши ҳам мумкин.

Саволлар:

1. Ўқув жараёнини ташкил этиш ва ўтказиш бўйича тавсиялар мажмуаси нима?
2. Педагогик технологияда учта муҳим категория?
3. Муаммоли таълимнинг бош мақсади?
4. Технологик жараённинг шартли тасвири, унинг алоҳида функционал элементларига бўлиниши ва улар ўртасидаги мантиқий алоқаларнинг белгиланиши.

V. КЕЙСЛАР

“Кейс - стади” илк маротаба Гарвард университетининг ҳуқуқ мактабида 1870 йилда қўлланилган эди. 1920 йилда Гарвард бизнес-мактаби (HBS) ўқитувчилари юристларнинг ўқитиш тажрибасига таяниб , иқтисодий амалиётдаги аниқ вазиятларни таҳлил этиш ва муҳокама қилишни таълимнинг асосий усули этиб танлашганидан кейин мазкур ўқитиш услуби кенг татбиқ этила бошлади.

Кейс-стади (инглизча case - тўпلام аниқ вазият stadi -таълим) кейсда баён қилинган ва таълим олувчиларни муаммони ифодалаш ҳамда унинг мақсадга мувофиқ тарздаги ечими вариантларини излашга йўналтирадиган аниқ реал ёки сунъий равишда яратилган вазиятнинг муаммоли-вазиятли таҳлил этилишига асосланадиган таълим услубидир..

Кейс-стади - таълим ахборотлар коммуникация ва бошқарувнинг қўйилган таълим мақсадини амалга ошириш ва кейсда баён қилинган амалий муаммоли вазиятни ҳал қилиш жараёнида башорат қилинадиган ўқув натижаларига кафолатли етишишни воситали тарзда таъминлайдиган бир тартибга келтирилган оптимал усуллари ва воситалари мажмуидан иборат бўлган таълим технологиясидир

Кейсда тавсифланган аниқ вазият ўрганишни воқеликка боғлаб қўяди: сизга муаммони ҳал этиш бўйича вазиятни таҳлил қилиш таҳминларни шакллантириш муаммоларни аниқлаш қўшимча маълумотни йиғиш таҳминларни аниқлаштириш ва аниқ қадамларни лойиҳалаштириш имконини беради.

Ўқув услуби сифатида қуйидагиларни таъминлайди:

-ўрганилган ўқув мавзу курси бўйича (назарий таълимдан сўнг) билимларни

мустаҳкамлашни;

-муаммоларни таҳлил қилиш ва қарорларни яқка тартибда ва гуруҳли қабул қилиш кўникмаларини эгаллашни;

-ижодий ва ўрганиш қобилиятлар мантиқий фикрлаш нутқ ва муҳит шароитларига мослашиш қобилиятларини ривожлантиришни;

-янгиликка қарорларни мустақил қабул қилишга тайёргарликни;

-масъулдорлик мустақиллик коммуникативлик ва эмпатия рефлексиянинг шаклланишини; ўқув маълумотларини ўзлаштириш сифатини ўз текширишини (ўқув дастури якунида)

Кейснинг дастурий картаси кейс учун ахборот йиғиш ва вазиятни баён қилиш учун асос бўладиган асосий масалалар(тезислар)нинг тузилмаланган рўйхатидан иборат бўлади.

Педагогик аннотация қуйидаги элементларни ўз ичига олади:

1. Кейсда мўлжалланган предмет бўлим мавзу таълим даражаси курс кўрсатилади.

2.Кейсдан кўзланган мақсад (таълимий мақсад режалаштириладиган ўқув натижалари;

1. Талабалар кейсни муваффақиятли ҳал этиш учун эгаллаши лозим бўлган дастлабки билим ва малакалар.

2. Кейс реал институционал тизим фаолиятини акс эттириши ёки унда кейсолог сунъий моделлаштирган вазият баён қилиниши ҳақидаги маълумот.

3. Ахборот олиш манбалари рўйхат.

4. Кейснинг ўзига хос белгиларига кўра тавсифномаси (сюжет, кейс объекти мавжудлиги материални тақдим этиш усули, ҳажми, тузилмавий ўзига хос хусусиятлари ўқув топшириғини тақдим этиш усули чизмалаштириш усули);

5. Кейсдан кўзланган мақсад ва тегишлича ташкилий-услубий таъминоти ўзгарганида у қўлланилиши мумкин бўлган ўқув

предметлари рўйхати.

Кейс-ишлаб чиқаришда содир бўладиган аниқ муаммоли вазиятнинг тафсилотидир. Кейс усули ишлаб чиқариш масалаларини машғулотларда таҳлил қилиш ва ҳал қилиш усули унда иштирокчиларга ҳақиқий ҳаётий вазият бўйича фикр юритиш таклиф қилиниб бу вазият баёнида нафақат амалий масала ифодаланиб қолмасдан ундаги муаммони ечиш жараёнида ўзлаштирилиши зарур бўлган ўқув материали ҳам ифодаланади. Муаммоларни олдини олиш йўллари ишлаб чиқиш “Кейс стади”га асосланаган ўқитиш технологиясининг асосий мақсади ҳисобланади. Ушбу технология амалий вазиятларни ҳал этиш жараёнида ўрганилган ўқув мавзуси бўйича билимларни мустаҳкамлашга муаммоларни таҳлил қилиш ва унинг ечимини яқка тҳартибда ёки гуруҳларда еча олиш кўникмаларини эгаллашга ижодий ва ўрганиш қобилиятлари мантиқий фикрлаш нутқ ва муҳит шароитларига мослашиш қобилиятларини ривожлантиришга ҳамда қарорларни мустақил қабул қилишга ва ўз-ўзини назорат қилишга ёрдам беради.

Ўқув машғулотларида кейсларни ҳал қилиш алгоритми

қуйидагича:

- 1.Топшириқни бериш (топшириқни бажариш муддатини белгилаш кейснинг ечимини баҳолаш тизими билан таништириш дарснинг технологик моделини аниқлаш).
2. Таълим берувчининг кириш сўзи. Асосий саволларнинг қўйилиши.
3. Таълим олувчиларни 4-6 кишидан иборат микрогуруҳларга ажратиш.
4. Таълим олувчиларнинг микрогуруҳлардаги фаолиятини ташкил қилиш (микрогуруҳларни номлаш етакчиларни ва эксперт гуруҳини аниқлаш).
5. Микрогуруҳлардаги жавоблар билан танишишини ташкил қилиш.
- 6.Микрогуруҳлараро мунозарани ташкил қилиш.
- 7.Таълим берувчининг умумлаштирувчи сўзи унинг вазият ечими тўғрисидаги фикри.

8. Таълим олувчиларни экспертлар томонидан баҳоланиши.
9. Таълим олувчиларнинг машғулот ҳақидаги фикрлари.
10. Таълим берувчининг яқунловчи сўзи. Машғулот бўйича хулосалар чиқариш.

Кейсларни ҳал қилишда таълим берувчи таълим олувчиларни йўналтириб туриши ва улардаги фаолликни қўллаши ҳал қилинаётган муаммога нисбатан қизиқиш уйғотиб туриши даркор.

Кейслардан таълим жараёнида фойдаланиш таълим олувчилар шахсида қуйидаги профессионал-педагогик зарурий сифатларни шакллантиради:

- мустақил ижодий фикрлаш қобилиятини ривожлантиради;
- мустақил ижодий фикрлаш қобилиятини ривожлантиради;
- назария ва амалиёт ўртасида узвий боғлиқликни шакллантиради;
- муаммоли вазиятни янгича шакллантиришга ёрдам беради;
- вазиятларни ҳал этишда унга таъсир этувчи омилларнинг мавжудлиги ва уларнинг таъсирини эътиборга олишга имкон беради;
- бошқалар фикрини ҳам қабул қила олиш малакасини шакллантиради;
- савол бериш маданиятини тҳаркиб топтиради;
- қабул қилинган қарор учун масъулик ҳиссини тарбиялайди/

Кейсларни ҳал қилишда қуйидагиларга эътибор бериш зарур: асосий муаммони ва унга таъсир этувчи омилларни аниқлаш асосий ва иккинчи даражали омилларни ажратиш муаммони ҳал қилишнинг муқобил ечимини ҳам кўриб чиқиш энг мақбул қарор қабул қилиш. Кейсларни ҳал қилишда ёзма усулда таҳлил қилиш унда баён этилган муаммони янада чуқурроқ англашга ёрдам беради ёхуд ёзма нутқ ҳам Халқаро RWCT дастурида мустақил ижодий фикрлаш қобилиятни ривожлантиришнинг энг самарали усулларида бири бўлиб ҳисобланади. Илмий тадқиқотлар ва амалий кузатишлар педагогика ўқитиш методикаси ва педагогик маҳорат асослари фанлари машғулотларида бу каби кейсларни ечиш таълим олувчиларнинг фаоллигини оширибгина қолмасдан балки мустақил фикрлаш қобилиятини ривожлантиради ҳамда уларни бўлажак мустақил педагогик фаолиятга

тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга бўлади. Талабаларнинг кейс-стади шароитида ўқув ишига қобилиятлар кўрсаткичлари:

- ҳар бир талабанинг илмий тадқиқот ва таҳлил усуллари ва воситаларини эгаллаши;
- кичик гуруҳларда ишлаш ақлий ҳужум ва мунозараларда қатнашиш малакаларини ҳосил қилиш
- талабаларнинг муаммоли вазиятни таҳлил этиш чизмаси (йўриқномаси алгоритми);
- муаммо ечимининг устувор ғоясини баҳолаш ва танлаш техникалари билан таништириш

Ўқитувчининг тайёрланиши

Кейс-стади амалиётини ўтказувчи ўқитувчи машғулотга оддий

тайёрланишдан ташқари қуйидагиларни ҳам бажаради:

-вазиятни пухта таҳлил қилади муаммоли вазиятни таҳлил этиш ва уни ҳал қилиш учун талабаларга таклиф қилиниши мумкин бўлган бир неча моделларни тайёрлайди;

-вазият ечими бўйича талабалар таклиф этадиган вариантларни баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонларини ишлаб чиқади;

- муаммони ечиш бўйича ўзининг вариантини тайёрлайди;

-мутахассислик фанларини ўқитишда кейс стади методидан фойдаланиш талабаларни фикрлашга муаммоларни ҳал этиш кўникмаларини ҳосил қилишга кашфиётларга интилиш ҳамкорлик ва шериклик сифатларини шакллантиришга ўқитувчи томонидан берилган вазифаларни ҳал этиш режасини тузишга ва энг асосийси талабалар олдига қўйилаётган муаммони ҳал қилишга уни мустақил муҳокама қилишга қодир қилиб таълим ва тарбия бериш имкониятини яратади.

VI. ГЛОССАРИЙ

№	Термин	шарҳи
1.	Педагогик технология-	олдиндан лойихалаштирилган педагогик жараёни амалиётга режали ва бир маромда татбиқ этиш ёки педагогик масалани ечишга қаратилган педагогнинг узлуксиз ўзаро боғланган ҳаракатлари тизимидир; 2) таълим-тарбия методларини у ёки бу тўпламини қўллаш билан боғлиқ бўлган педагогнинг узлуксиз, ўзаро шартланган ҳаракатлари тизимидир; 3) таълим шакллари оптималлаштиришга қаратилган, техника ҳамда инсон омиллари, унинг ўзаро ҳамкорлиги асосида ўқитиш жараёни ва билимларни эгаллаш, яратиш, қўллаш ҳамда белгилашнинг тизимли методидир.
2.	«Технология»	юнонча сўздан келиб чиққан бўлиб «techné» - маҳорат, санъат, малака ва «logos» - сўз, таълимот маъноларини англатади.
3.	Таълимни технологиялаштириш	бу ўқитиш жараёнига технологик ёндашиш асосида таълим мақсадларига эришишнинг энг мақбул йўллари ва самарали воситаларни тадқиқ қилувчи ва қонуниятларни очиб берувчи педагогик йўналишдир.
4.	Педагогика тизим	шахснинг бор сифатларини шакллантириш учун ташкилий, мақсадга йўналтирилган ва педагогик таъсир кўрсатишни кўзлаган, ўзаро боғлиқ восита, усул, жараёнларнинг йиғиндисини ифода қилувчи аниқ яхлитликдир.

5.	Метод	1) табиий ва ижтимоий ҳаёт ходисаларини тадқиқ қилиш, билиш усули; 2) ҳаракат қилиш усули, тарзи.
6.	Методика	бирор ишни ташкил қилишда мақсадга мувофиқ қўлланадиган методлар.
7.	Методология	дунёни илмий билиш методи ҳақидаги таълимот.
8.	Муаммоли ўқитиш	ўқув машғулотини ташкил этиш шакли бўлиб, унда педагог раҳбарлигида муаммоли вазият юзага келтирилади ва унинг ҳал қилинишида таълим олувчилар фаол мустақил ҳаракат қиладилар.
9.	Педагогик фаолият	таълим мақсадларини амалга оширишга қаратилган ижтимоий фаолиятнинг алоҳида тури.
10.	Педагогик жараён	таълим масалалари, унинг тараққиётини ҳал қилишга қаратилган, махсус ташкил этилган педагог ва тарбияланувчиларнинг ўзаро муносабатлари.
11.	Педагогик маҳорат	педагогик жараённи билиш, уни ташкил эта олиш, ҳаракатга келтира олиш, педагогик жараённинг юқори самарадорлигини белгиловчи шахсинг иш сифати ва хусусиятлари синтези.
12.	Дидактика	таълим ва ўқитиш назарияси ҳамда ўқитиш жараёнида тарбиялаш мазмунини ифодаловчи педагогиканинг таркибий қисми.
13.	Таълим олиш	бу билим, кўникма ва малакалар тизимини эгаллаш жараёнидир, яъни бунда шахсинг ижодий фаолиятининг жиҳатлари, дунёқараши ва

		ўзини тутиш сифатлари ташкил топади, ҳамда билиш қобилиятлари ривожланади.
14.	Ўқитиш	бу таълим олувчиларга янги ўқув ахборотини тақдим этиш, уни ўзлаштиришни ташкиллаштиришга, кўникма ва малакаларни шакллантиришга, билиш қобилиятларини ривожлантиришга мақсадли йўналтирилган, мунтазамли ташкилий жараён дир.
15.	Ривожлантирувчи вазифа	ўқитиш жараёнида шахсинг ақлий, ҳиссий ва иродавий ривожланиши, билишга бўлган интилиш ларини ва ижодий фаолликни шакллантириш ва ривожлан-тиришни таъминлашдан иборат бўлади.
16.	Тарбияловчи вазифа	ўқитишни тарбиялаш принципига асосланади. Ўқитиш ва тарбиялаш жараёнлари ўзвий боғлиқликда бўлади.
17.	Билим	ҳақиқий борлиқ умумий аксини топади. Талабалар ҳодиса, воқеа, қонуниятлар тўғрисидаги маълумотларни ўрганадилар ва бу уларнинг ютуғи бўлади.
18.	Кўникма	эгаллаган билимлар асосида ўзгарувчан шароитларда бирорта фаолиятни амалга ошириш қобилияти.
19.	Малакалар	бу, кўп марта такрорлаш натижасидаги машинал (беихтиёр) ҳаракат дир
20.	Анъанавий тизим	ушбу тизим асосчилари Я.О. Коменский, Г. Песталоцци, И. Герbartлар таълим беришда асосий ўринни ўқитувчи фаолиятига ажратганлар.

21.	Дастурлаштирилган таълим бериш	бу ғоя 1950 йилларда илгари сурилган. Дастурлаштирилган таълим бериш асосини, тартибга келтирилган топшириқларни намоён қилувчи, ўргатуви дастур ташкил этади. У бутун ўқитиш жараёнини бошқаради.
22.	Ривожлантирувчи таълим	ўқитувчининг асосий вазифаси билиш мустақиллиги ва қобилиятларини ривожлантиришга йўналтирилган, талабаларни ўқув фаолиятини ташкиллаштириш ҳисобланади.
23.	Ўқитиш мазмуни (ўқитиш, маълумот олиш)	таълим жараёнида эгаллаши зарур бўлган, илмий билим, амалий кўникма ва малакалар тизими.
24.	Таълим принциплари	бу педагогик жараён иштирокчиларининг ўзаро ҳамкорликдаги фаолиятларини белгиловчи асосий коидалар тизимидир.
25.	Таълим бериш усули	белгиланган таълим бериш мақсадига эришиш бўйича таълим берувчи ва таълим олувчилар ўзаро фаолиятини тартибли ташкил этиш йўли.
26.	Маъруза	давомли вақт ичида катта ҳажм бўйича монологик ўқув материални баён қилиш.
27.	Семинар	бу таълим берувчини таълим олувчилар билан фаол суҳбатга киришишига йўналтирилган, назарий билимларни амалий фаолиятда амалга ошириш учун шароитни таъминловчи, машғулоти ўқитиш шаклидир.
28.	Фанни ўқитиш услубиёти	таълим тизимида ушбу ўқув фанининг аҳамияти ва ўрнини белгилайди, унинг вазифаларини ва ўқитиш мазмунини аниқлайди, ушбу фан бўйича қўлланилаётган

		усул, шакл ва ўқитиш воситалари баёнини ўз ичига олади.
29.	Концепция	умумий ғоя ёки бирор-нарсга тўғрисида тасаввур, тушунча, фикрлар тизими.
30.	Таълим воситалари	ўқув материаллини кўргазмали тақдим этиш ва шу билан бирга ўқитиш самарадорлигини оширувчи ёрдамчи материаллар ҳисобланади.
31.	Таълимнинг техник воситалари (ТТВ)	ўқув материаллини кўргазмали намоиш этишга, уни тизимли етказиб беришга ёрдам беради; талабаларга ўқув материаллини тушунишларига ва яхши эслаб қолишларига имкон беради.
32.	Ёрдамчи таълим воситалари (ЁТВ)	графиклар, чизмалар, намуналар ваҳ.к. бошқ.
33.	Ўқув - услубий материаллар (ЎУМ)	ўқув материаллар, ўзлаштирилган ўқув материалларини мустаҳкамлаш учун машқлар. Булар талабаларнинг мустақил ишларини фаоллаштиришга ёрдам берадилар.
34.	Графикли ташкил этувчи	фикрий жараёнларни кўргазмали тақдим этиш воситаси.
35.	Таълим шакллари (форма-лотинча-ташқи кўриниш)	бу усул ўқув жараёнини мавжудлиги, унинг ички моҳияти, мантиқи ва мазмуни учун қобиқ.
36.	Оммавий иш (фронтал)	барча таълим олувчилар олдига бир хил топшириқ бажариш мақсади қўйилади.
37.	Жамоавий иш (коллектив)	ҳам умумий ва гуруҳлига тааллуқли бўлиши мумкин: 1) олдинда турган иш режасини ҳамкорликда муҳокама қилиш; 2) мажбуриятларни бўлиш, ҳисобот шаклини танлаш; 3) хулосаларни муҳокама қилиш

		(тартиб билан алоҳида таълим олувчилар фикрлари тинглади ва муҳокама қилинади); 4) Маъқул хулосаларни шакллантириш (умумий келишув билан).
38.	Гуруҳли	кичик гуруҳларда ҳамкорликда бир топшириқни бажариш.
39.	Якка тартибли (индивидуал)	ўқув топшириғини якка ўзи бажариши.
40.	Назорат	доимий текшириш ёки назорат мақсадидаги текширув. Таълим олувчиларни билим, кўникма, малакаларини (БМК) аниқлаш, ўлчаш ва баҳолашни англатади.
41.	Билимни текшириш ва баҳолаш	таълим жараёнининг таркибий қисми бўлиб, у талабаларанинг ўқув фаолиятини дарсда, уйда оғзаки, ёзма ва амалий топшириқлар ёрдамида тизимли назорат йўли орқали амалга оширилади.
42.	Назорат қилишли вазифаси	талабаларни таълим босқичини ҳар бир босқичида ўзлаштирган билим, кўникма ва малакаларини аниқлаш ҳисобланади.
43.	Жорий назорат	ўқитувчи томонидан ҳар кунги ишда, асосан дарсда жараёнида амалга оширилади.
44.	Оралиқ назорат	дастур мавзуси, бўлимлари ўзлаштирилгандан сўнг амалга оширилади.
45.	Якуний назорат	ўқув йили ярмида ёки йил охирида амалга оширилади.
46.	Фронтал текширув	ўзлаштириш лозим бўлган (қоида, жадвал, йилномалар) кўп бўлмаган материални текшириш учун қўлланилади.

47.	Оғзаки текшириш	назоратнинг энг ўзгарувчан усули бўлиб, таълим беришнинг барча босқичларида қўлланилади ва талабалар билан алоқани осон ушлаб туришга, уларнинг фикр ва ҳаракатларини кузатишга, жавобларини тўғрилашга ёрдам беради.
48.	Ёзма назорат	(диктант, баён ёзиш, саволларга ёзма жавоб бериш ва ёзма назорат ишлари) – вақт бўйича тежамли бўлиб, бутун гуруҳни ва ҳар бир талабани таълим олишга тайёрлигини бир вақтда аниқлаш имконини бериб, топшириқни индивидуал бажариш хусусияти билан ажралиб туради, бироқ топшириқни текширишга кўп вақтни талаб қилади.
49.	Бошқарув	бу тартибга солиш даражасини ошириш орқали ижтимоий тизим фаолиятини такомиллаштиришга йўналтирилган, фаолиятнинг махсус шакли.
50.	Мақсадни белгилаш	- дидактик вазифаларни аниқлаш, ўқув натижаларини шакллантириш. Бу педагогик фаолиятни асосий омили бўлиб, таълим берувчи ва таълим олувчининг биргаликдаги фаолияти ҳаракатини умумий натижага йўналтиради.
51.	Ташхис	таълим олувчилар хусусиятларини ва мавжуд моддий - техник имкониятларни ўрганиш. Бу мақсадни тўғрилаш зарурлигига ва уларга эришиш воситаларини танлашга имкон беради.
52.	Башорат қилиш	ўрнатилган вақт ичида мавжуд шароитларда педагогик ва ўқув фаолияти натижаларини олдиндан кўриш.

53.	Лойиҳалаш	олдиндаги фаолият моделини тузиш, мавжуд шароитларда ўрнатилган вақт мобайнида йўл ва воситаларни танлаш учун, мақсадга эришиш босқичларини ажратиш, улар учун алоҳида вазифаларни шакллантириш, ўқув ахбороти ва қайтар алоқани етказиш воситаси ва йўллари аниқлаш.
54.	Режалаштириш	олдиндаги ўзаро боғлиқ педагогик ва ўқув фаолиятининг режасини ишлаб чиқишдан иборат бўлади. У технологик харита кўринишида расмийлаштирилади.

VII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Педагогика профессионального образования. Под. ред. В.А.Сластенина. Москва «Академия».2004.
2. «Педагогика» В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов. Москва. «Школьная пресса». 2004.
3. Азизхўжаева Н.Н. Педагогик технологиялар ва педагогик
4. маҳорат.Тошкент.,2003.
5. Фаберман Б.Л,Мусина Р.Г, Жумабоева Ф.А.Олий ўқув юртларида ўқитишнинг замонавий усуллари.Т-2002.
6. Авлиёкулов Н. Замонавий ўқитиш технологиялари.Тошкент 2001.й.
7. Беспалько В.П.Слагаемые педагогической технологии.М.:Педагогика 2000г.
8. Селевко С. Современные образовательные технологии. Москва 1998.
9. Хўжаев Н., Мамажонов И. Янги педагогик технологиялар. Маърузалар матни. – Т. 2007.
10. Хўжаев Н., Шарипов Ш. Маҳсус фанларни ўқитиш методикаси. Маърузалар матни. – Т., 2005.
11. И. Иномов, И. Мамажонов Иқтисодий тарбия назарияси. – Т.: Талаба 2007.
12. Саидахмедов Н. Янги педагогик технологиялар. – Т.: Молия, 2006.
13. Зиёмухаммадов Б., Абдуллаева Ш. Илғор педагогик технология: назария ва амалиёт. «Маънавият асослари» дарси асосида ишланган услубий қўлланма. –Т., 2001.
14. Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технология: назария ва амалиёт. –Т.: Фан, 2005.

15. Хўжаев Н. ва бошқалар. Янги педагогик технологиялар. – Т.: Фан, 2007.
16. Хошимова М. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. Т.: ТДИУ. 2007.
17. Расулова Ф. Абдуллаева Р. Педагогическая этика. Т.: ТДИУ. 2007.
18. Маҳкамов У. Тилабова Н. Касбий маҳорат. Т.: ТДИУ. 2007.
19. Тожибоева Д. Махсус фанларни ўқитиш методикаси. Т.: Фан ва технологиялар. 2007.
20. Йўлдошев Ж, Хасанов С. Педагогик технологиялар.Т.: —Иқтисод-молия||,2009.
21. Рахимов Б.Х ва б. Педагогик технологиялар схемаларда. Т.:Фан ва технологиялар, 2009.
22. Абдалова С, Мавлянов А. Мустақил таълимни ташкил этиш технологияси.Т.: Фан ва технологиялар, 2009.
23. Бекмурадов А.Ш, Голиш Л.В и др. Современные технологии обучения.Т.: ТГЭУ, 2009г.
24. Ходжиева К.Н. Проектная технология обучения в вузе. Т.:ТГЭУ, 2009.
25. Х.Авлиякулов,Н.Мусаева Педагогик технология (дарслик) -Т.2012
26. Ш.Шодмонова,Р.С.Эргашев Қиёсий педагогика -Т.2005.
27. А.Ч.Чориев Педагогик технология ва педагогик маҳорат (маърузалар матни)- Қарши 2010.
28. Боголюбов В.И. Эволюция педагогических технологий //Школьные технологии - 2004. - № 4.-С.12
29. Саидахмедов Н.С. Педагогик амалиётда янги педагогик технологияларни қўллаш намуналари. -Т.: РТМ, 2000.-46 б.